

กระทบน้อยมากเมื่อเทียบกับตัวละครอื่นในเรื่อง นอกจากนี้ ผู้อ่านแทบไม่รู้ข้อมูลเกี่ยวกับตัว นภานภย ไม่ว่าจะเรียนอายุ การศึกษา หรือการทำงาน อาจเป็นเพราะผู้แต่งไม่พยายามให้ภาษาเข้าไป เป็นส่วนหนึ่งของความขัดแย้ง เพื่อจะได้ไม่ต้องมีอคติต่อตัวละครฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่ก็น่าสังเกต ว่า อาจดูไม่สมจริงที่นภานภยเป็นหนึ่งในตัวละครที่ไม่มีปัญหาและไม่ได้ต่อสู้กับปัญหาใดๆ

2. คุณค่าของมโนทัศน์และคุณค่าทางวรรณศิลป์ใน *ถอดถายมังกร*

ดังได้กล่าวแล้วในการวิเคราะห์ เวลาในช่วงแรกแล้ว ว่า นวนิยายมีคุณค่าทางพลังปัญญา ไม่น้อยกว่างานประเภทอื่น ตัวละครที่นวนิยายให้ประสบการณ์ที่เยี่ยมและเป็นสื่อแสดงทัศนะต่อ คุณค่าของมโนทัศน์ของผู้ประพันธ์ ผู้ที่รู้จักอ่านนวนิยายจึงรู้เรื่องชีวิตผ่านประสบการณ์ทางอารมณ์ การแสดงคุณค่ามนุษย์ในทัศนะของผู้แต่งจึงไม่แยกจากการสื่อสารอารมณ์ความรู้สึกและความคิดของ ตัวละคร เนื่องจากนวนิยายมีความซับซ้อนทั้งแก่นเรื่อง และมีทัศนคติหรือมุมมองที่ไม่รวมศูนย์ที่ ตัวละครตัวเดียวอย่างเรื่องสั้น ผู้อ่านจึงจำเป็นต้องพิจารณาอย่างระมัดระวัง

2.1 คุณค่าของมโนทัศน์ใน *ถอดถายมังกร*

ถอดถายมังกร เป็นนวนิยายที่เน้นความสำคัญของคุณธรรมต่อชีวิตของบุคคล โดยแสดงถึงภาวะที่ผู้ธรรมแก่ก็อดูชีวิต กับภาวะที่ชีวิตมีความบกพร่องทางคุณธรรม เพื่อให้เห็นว่าภาวะทั้งสองนี้ต่างส่งผลกระทบต่อความสุขความทุกข์ของบุคคลและผู้เกี่ยวข้องอย่างชัดเจน

2.1.1 คุณธรรมที่เกี่ยวข้องชีวิต

2.1.1.1 คุณธรรมที่เป็นปัจจัยของความดำรง

ความดำรงทางธุรกิจของเหลียงเมินถึงขั้นขึ้นอันคุณค่าของคุณธรรมที่บุคคลจำเป็นต้องมี ในการต่อสู้กับปัญหา โดยเฉพาะในสถานะของคนต่างด้าว คุณธรรมสำคัญที่ช่วยให้ประสบ ความสำเร็จ โดยเฉพาะในด้านการงาน มีดังต่อไปนี้

ก. ความหวังและศรัทธาต่อชีวิต

ความวิริยะ ความเข้มแข็งและความอดทนซึ่งเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นในการทำงาน วิเคราะห์ได้ว่าท่อนี้เกี่ยวข้องกับข้อความหวังอันยิ่งใหญ่ของเหลียงเมินว่าจะมีชีวิตที่ดีขึ้น ผู้แต่งได้แสดงว่า ความหวังของเหลียงเมินดำรงอยู่ได้ด้วยการเห็นคุณค่าของตัวเอง เราจึงไม่เห็นการพึ่งพาถึงภายนอก หรือการอาศัยอำนาจถึงศักดิ์สิทธิ์ ดังที่ผู้เล่ากล่าวไว้เพียง “ไม่เคยใช้โชคกลาง หรือความเชื่อที่ไร้ เหตุผลเป็นเครื่องช่วยในการตัดสินใจแม้แต่ครั้งเดียว” (33) ความเชื่อว่าคุณจะประสบผลสำเร็จได้ ด้วยการงานใน โอกาสที่เหมาะสมทำให้เหลียงเมินคอยจังหวะและวางเฉยต่อความทุกข์ได้ เช่นครั้งที่ เขาหมดตัวเพราะขาดทุนจากการตั้งถิ่นค้าเข้ามาจำหน่าย แม้เหลียงเมินตกยากขนาดที่คอยอาศัยนอน และรับจ้างขนของในตลาด เขาก็ไม่เคยสิ้นหวัง คำพูดของเหลียงเมินที่แสดงอย่างชัดเจนว่าเขาตระหนัก และเห็นในคุณค่าของตัวเองก็คือ “ในโลกนี้ นอกจากพ่อแม่แล้วไม่มีใครจะให้อะไรเราเปล่าๆ โดยไม่เรียกร้องสิ่งตอบแทน และถ้าเราไม่ต้องการเป็นหนี้บุญคุณใคร โดยไม่รู้จักจบสิ้น เราก็ต้อง

ช่วยเหลือตัวเองให้มากที่สุด และอดทนให้มากที่สุด” (13-14) เราจึงเห็นความเชื่อมั่นในตัวเอง และความศรัทธาในความสามารถของมนุษย์ของเหลือจากคำพูดของเขาเมื่อปฏิเสธที่จะเปลี่ยนชื่อ เป็นภาษาไทยด้วยเหตุผลที่ว่า “ชื่อคน...ก็เหมือนกับชื่อสินค้า สินค้าจะชื่ออะไร ไม่สำคัญเท่า คุณภาพ” (18) อย่างไรก็ตาม อาจมองอีกแง่หนึ่งว่าเหลือยังไม่ยอมเปลี่ยนชื่อเพราะมีความผูกพันกับ อัตลักษณ์ความเป็นจีนของตน

ความศรัทธาค่ความสามารถของมนุษย์ยังเป็นปัจจัยให้เหลือมีบทบาทในกาตราจ้าง คุณภาพชีวิตของบุตรหลานและผู้อยู่ในบังคับบัญชา เห็นได้ว่าเหลือให้ความสำคัญกับทุกคนแม้แต่ บรรดาคนงาน คังช่วงที่เริ่มตั้งโรงงาน เขาให้เมียผู้เป็นภรรยาออกดูแลจัดหาอาหารให้คนงาน อย่างเต็มที่เพราะเชื่อว่า “องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้กิจการ...ก้าวหน้า...ก็คือคน...” เขาจึงเลี้ยงดู คนงานอย่างได้ใจ “เหมือนคนในครอบครัว รู้ทุกขี้รู้สุข...ให้โอกาส...เจริญก้าวหน้า...” (27) และ สนับสนุน ให้คนเหล่านั้นตลอดจนบุตรหลานของตนแข่งขันกันทำงาน โดยเชื่อว่าเป็นวิธีสร้างคน และสร้างความสำเร็จแก่บริษัท เมื่อตั้งบริษัทมาได้สี่สิบปีเศษ เหลือเองเคยกล่าวถึงช่วงชีวิตของตนว่า ช่วงที่เขาพอใจมากที่สุดก็คือช่วงปลายที่เรียกว่า “ยุคสร้างคน” อันหมายถึงช่วงที่เขาเริ่มถอนตัวออก มาจากการบริหาร ภายหลังจากขายกิจการในช่วงที่สอง เพราะถือว่า

...ความสำเร็จอันแท้จริง และยิ่งใหญ่ที่สุดในชีวิตของเขา
ก็คือการที่ได้เห็นถึงที่ตนทุ่มเทแรงกายแรงใจสร้างขึ้นมา กับมือ
มีคนรุ่นใหม่ๆ รับช่วงสืบต่อต่อไปรุ่นแล้วรุ่นเล่า เหมือนกับ
ดวงอาทิตย์ที่โผล่ขึ้นขอบฟ้าทุกรุ่งอรุณ โดยไม่มีวันลาลดคลา (99)

คำพูดข้างต้นนี้แสดงว่าเหลือไม่ได้คิดจะผูกขาดความสำเร็จไว้กับตนเองเพียงผู้เดียว แม้ว่าใน 2 ช่วงแรกที่เขาเรียกว่ายุคสร้างคนและยุคสร้างงาน เขายังคงชงอยู่กับการรวมศูนย์ เช่น ห่วงว่าแอนตี้จะดึงผลประโยชน์ไปให้ภรรยาและพ่อตา แต่เหลือก็ใช้ชีวิตระมัดระวังไม่การแก้ไข ปัญหา โดยไม่ทำให้แอนตี้รู้สึกว่าตนทำผิดหรือเป็นที่ไม่พอใจ เมื่อพิจารณาการเลี้ยงดู จะเห็นว่า เหลือใช้ชีวิตไว้ถูกได้รู้จักงานด้วยตัวเองและไม่ให้ได้รับอภิสิทธิ์กว่าคนงาน โดยเฉพาะการเลี้ยงดู นก โดยให้เป็นคนงานในโรงงานถึงแก่เดือนและทำงานอย่างหนักจึงได้เลื่อนเป็นผู้ช่วยนายช่าง (34-35) การจากบ้านไปฝึกงานถึงประเทศญี่ปุ่นของนกก็ตั้งอยู่ในช่วงวัยรุ่นและชุดภาษามญี่ปุ่น ไม่ได้เสีย จนรู้จักเครื่องจักรทุกตัวใน โรงงานดีถึงขนาด “ถ้าถอดเครื่องจักรทุกเครื่องออกมากอง รวมๆกัน...ก็สามารถประกอบมันขึ้นมาได้ใหม่ภายในเวลาไม่กี่วัน” (37) ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่ง ที่ บ่งชี้ความสำเร็จจากการเรียนรู้อย่างแท้จริงอันเป็นผลของการจัดการศึกษาที่เหลือนำกำหนดให้

๕. ความทะเยอทะยานและความไม่ประมาทมีวันมา

เมื่อมองจากความสัมพันธ์ของเหลืออง กล่าวได้ว่าคุณธรรมของเขาสืบบนพื้นฐานของความรักตัวเอง แต่เขาสามารถควบคุมตัวเองให้อยู่ในขอบเขตที่ไม่ใช่การเมื่อกระป๋องจุ่มแทงผู้อื่น นั่นคือ เหลือองมีความหวังในความเป็นมนุษย์ เขายังมีความทะเยอทะยานและความกลัวต่อบาป (ทริ-โอดลับปะ) ซึ่งส่งผลเป็นความยึดมั่นในหลักการ ความรักตัวเองทำให้เหลือองไม่ยอมต่ออุปสรรคในชีวิต ขณะเดียวกันก็ทำให้เขาใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาทมีวันมาในกาลอศตรรเจริญ จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นที่มาของสติที่นำเขาไปสู่ความสำเ็จทางธุรกิจ

ชีวิตของเหลือองให้ข้อคิดว่า ผู้ประสบความสำเร็จไม่เพียงต้องมีความวิริยะ อุตทน หรือเชื่อมั่นในตนเองเท่านั้น แต่ยังต้องมีสติที่จะพิจารณาเกิดแนวคิดของตัวเองอย่างชัดเจน เห็นได้ว่า เหลือองมักคิดถึงใจเรื่องต่างๆอย่างรอบคอบและพิจารณาแล้วว่าไม่เหตุผลสมควร อาทิ เลิกทำโรงงานทอผ้าเพราะเห็นผลดีทั้งด้านการลงทุนและการจำหน่ายสินค้าในอนาคค(26) เลิกแข่งงานกับหญิงไทยเพื่อให้ได้สิทธิซื้อที่ดินเพราะคิดว่า “ถ้าเป็นคนอื่นที่ไม่มีอะไรผูกพันกัน ... ก็อาจจะคิดคบโกงกันได้ และ...คงต้องดูอยู่ที่ดินไปเปล่าๆ” (16) เขายังแลกเหรียญเงินเก็บไว้เพราะเห็นในคุณค่าของเมื่อเงินที่สูงค่ากว่าเมื่อเทียบกับตลาดหุ้นหรือเหรียญตึงที่ทำด้วยทองแดงหรือนิเก็ด(33-34) และตัดสินใจมอบหมายตำแหน่งผู้จัดการบริษัทสหภูมิธุรกิจให้นางพาง บุตรสาวคนเล็ก ดูเฉพาะเพราะเห็นในความสามารถและความเป็น “คนรุ่นใหม่ไฟแรง” ของเธอ(245) แทนที่จะเลือก女婿ที่เป็นบุตรสาวคนโปรด เป็นคน การมอบหมายตำแหน่งสำคัญให้นางพางยังแสดงถึงการจัดการที่ดีอันเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารงานอย่างสุจริตธรรมของเหลืออง เห็นได้ว่าเขาให้ความสำคัญกับการจัดสรรบุคลากรที่เหมาะสมมากกว่าคำนึงถึงเรื่องส่วนตัว

นอกจากนี้ การที่เหลือองเชื่อมั่นในความสามารถของคนและทรงกลัวต่อความชั่วก็ส่งผลให้เขาพยายามรักษาความซื่อสัตย์ไว้ ดังที่พบว่ามีหลายครั้งที่เขายอมขาดทุนเพื่อรักษาชื่อเสียงและความไว้วางใจจากลูกค้า เพราะถือว่าสิ่งเหล่านี้ไม่มีทางสร้างขึ้นมาได้ใหม่ ดังจากข่าวของเงินทองที่ “เมื่อหมดไป หากยังพอมีกำลังอยู่ที่อาจหาใหม่มาทดแทนได้” (12,65) ความซื่อสัตย์ถือเป็นคุณสมบัติเด่นประการหนึ่งของเหลือองที่นับอ้างหลายครั้งนับตั้งแต่เริ่มตั้งตัว จนกระทั่งมีกิจการมูลค่ามหาศาลอยู่ในครอบครอง จนกล่าวได้ว่าความซื่อสัตย์เป็นคุณธรรมสำคัญที่ช่วยให้เหลือองได้รับความไว้วางใจจากลูกค้า เหลือองยังให้ความสำคัญกับความจริงใจมากกว่าการผูกมัดด้วยสัญญาที่เป็นลายลักษณ์อักษร เห็นได้จากการเจรจาทางการค้ารวมถึงการรับบุคคลเข้าทำงานในบริษัทของเขาที่มักตกลงกันด้วยวาจาแทนการทำสัญญา ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลที่ว่า

ความจริงใจต่อกันเป็นหัวใจของการค้า หากคนเราขาดความเชื่อใจและ
สัตย์ซื่อต่อกัน ก็ยากที่จะทำการค้ากันได้ และต่อให้วางสัญญาละเอียดพิถีพิ
เที่ยงไรคนที่ไม่ซื่อก็ย่อมคิดหาทางหลบเลี่ยงไปต่างๆนานา...สัญญา...

ฉบับนั้นก็คงเป็นเพียงกระดาษเช็ดกัน วัสดุซุกที่อยู่ในใจของเราไม่ได้ (170)

2.1.1.2 คุณธรรมที่เกื้อกูลความสัมพันธฺ์ระหว่างคนในครอบครัว

เหลือประเภทความดีเรื่องอย่างมากในด้านธุรกิจ เขามีกิจการหลายอย่างและเงินทรัพย์สินมหาศาล อย่างไรก็ตาม ปัญหาในชีวิตโดยเฉพาะความขัดแย้งของบุตรหลานก็ดูจะหนักหน่วงกว่าปัญหาการงาน สิ่งที่ต้องเฝ้าระวังก็คือการปฏิบัติให้ดีเพื่อให้แนวทางที่เป็นรูปธรรมและยังคงถาวรตอนเมื่อมีโอกาส ดังที่พูดถึงเคยกล่าวไว้ว่า

ถ้าไม่มีคุณธรรมเป็นตั้งจรรโลงจิตใจ คนเราก็จะไม่แตกต่างไปจากสัตว์ป่า... เราคงจะตกขายอย่างซึ่งสิ่งที่เราอยากได้ โดยไม่คำนึงว่าถึงนั้นจะมีใครเป็นเจ้าของครอบครองอยู่หรือไม่ ผู้ใหญ่ก็ข่มเหงรังแกผู้น้องหรือคนที่อ่อนแอกว่าความอ้าเอวใจ ลูกหลานจะดูหมิ่นดูแคลนพ่อแม่ที่แก่เฒ่าให้ได้รับความทุกข์-ฮากร้อนใจ(44)

ความคิดว่าคุณธรรมเป็นสิ่งจรรโลงจิตใจและทำให้คนต่างจากสัตว์ป่าสอดคล้องกับความศรัทธาในคุณค่าความเป็นมนุษย์ของเหลือ ดังได้กล่าวแล้วว่า คุณธรรมของเขายู่บนพื้นฐานของความรักตัวเอง และเห็นค่าของความเป็นมนุษย์ เขาเห็นว่าทุกคนมีหน้าที่ต่อตนเองและต่อผู้อื่น แม้เหลือจะถูกกระทบกระเทือนเพราะลูกหลานบางคนหย่อนในหน้าที่ เขาก็มีคุณธรรมที่ใช้กำกับการจัดการปัญหา ดังนี้

ก. พรหมวิหาร 4

กล่าวได้ว่าพรหมวิหาร 4 ซึ่งประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาเป็นคุณธรรมหลักที่ตัวละครเอกยึดมั่นและใช้ในการปกครองบุตรหลานตลอดจนคนงานของคนเหลือตลอดมาตั้งแต่คุณประ โธรม์ของหลักธรรมดังกล่าวไว้ว่า

ตั้งคนใดที่ผู้ใหญ่มีพรหมวิหาร ผู้น้องมีความอ่อนน้อมภักดีอยู่ ตั้งคนนั้นก็มีแต่ความสุจริตใจ... ในทางตรงกันข้าม ถ้าตั้งคนใดจากคุณธรรม ผู้ใหญ่ไม่มีความเมตตา กรุณา อิงฉฉาริฮากันแก่ถึงลูกน้อง ชูบมาชอบแต่คนประจบสอพลอ ผู้น้องก็อ่อนแอเหมือนคนขายความเคารพนับถือผู้ใหญ่ เป็นเหตุให้ตั้งคนนั้นมีแต่ความเดือดร้อนวุ่นวาย และเสื่อมโทรมลง(44)

น่าสังเกตว่า ผู้เล่าได้ชี้ว่าคนส่วนใหญ่ในครอบครัวนี้มีความทะเลาะทะเลาะกัน เช่นเมื่อกล่าวถึงคำพูดของเหลือว่า “แม่ น้ำไหลลงสู่ที่ต่ำ ส่วนคนทะเลาะกันขึ้นสู่ที่สูง” ก็ปรารภค่อว่า คนใน

ตระกูลตือพาณิชย์ต่างทะเลาะทะเลาะกันขึ้นไปสู่ที่สูงอย่างไม่หยุดยั้งจนคนตกเป็นท่างไม่ได้เมื่อนึกถึงคำพูดที่ว่า “อึ้งสูงก็อึ้งหนาว” (205) คนในครอบครัวตือพาณิชย์ยังได้รับแรงเสริมให้พยายามแข่งขันกันทำงานตามที่ได้รับการปลุกใจจากเหียง จึงมีคนคอยหาโอกาสแฉ่งจริงใจความได้เปรียบและหกประโชนใส่เสมอ แต่เมื่อเหียงเข้ามาจัดการด้วยความเมตตาทุกเรื่องก็มักถดถอยไปในทางที่ดี เช่นกรณีทีแอนตีพยาบาลรวบรวมอำนาจการบริหารเมื่อเหียงตั้งกติกามารยาบป๋อผู้สองคน แอนตีพยาบาลยอมออกไปอย่างกินตัว จนเหียงต้องดูแลเงินจำนวนไม่น้อยเมื่อดำเนินมาตั้งอำนาจคืน เหียงก็ไม่เคยตำหนิหรือใช้ความรุนแรงต่อบุตรชาย ผู้เล่ากล่าวว่าเหียงมักคิดบทเมื่อมีคนคำนิมนต์ และทั้งทีจะพอรู้เจตนาแอบแฝงของบุตรชาย แต่เหียงก็ไม่เคยพูดถึงในทำนองว่า “รู้ทัน” “มีแต่ยกย่องความสามารถของ...แอนตีผู้ดูแลกิจการต่างๆมาด้วยดี” ในช่วงที่คนไม่ได้อยู่ในเมืองไทย (73-74)

ความเมตตาทุกเรื่องของเหียงยังเห็นได้จากครั้งที่เขาให้อภัยมันทนา บุตรสาวคนรองที่ทำให้เขาเสียใจเมื่อเธอปล่อดัวจนตั้งท้องไม่มีพ่อ ค่อมก็ยังหนีไปทำนท้ง เมื่อนันทมากกลับมาเหียงไม่ได้ตำหนิหรือแสดงอารมณ์รุนแรง เขาได้แค่นองบุตรสาว “ด้วยสายคาที่ป่วคร้าว” เรียกเธอ “ด้วยน้ำเสียงที่...เบี่ยมไปด้วยความเมตตา” และบอกให้เธอเช็ดน้ำตา(138) เห็นได้ว่าเหียงใช้ความเมตตาและกรุณาแทนที่จะลงโทษอย่างรุนแรงตอบคนที่เคยทำผิดทาทหรือทำให้เขาเสียใจ เขาพยายามให้ออกาสทำงานและโอกาสกลับตัว ไม่ว่าจะเป็นคนงานที่เหียงดูแลอย่างดีหรือบุตรหลาน ดังกรณีของนันทนาที่ได้กล่าวมาแล้ว และกรณีของเทียนกับซาอูซิชี่ที่เหียงให้ออกาสได้ดูแลทรัพย์สินและช่วยเหลือเมื่อกิจการบริษัทดินทองฯทรุดลง ทั้งที่เป็กก็และซาอูซิชี่ตั้งบริษัทนั้นขึ้นมาแข่งกับคน เหียงก็ไม่ได้ยะเยี่ยหรือฉวยโอกาสซ้ำเติม

น่าสังเกตว่า ความเมตตาทุกเรื่องที่เหียงปฏิบัติมักปรากฏควบคู่ไปกับนุติตาดิจหรือความยินดีในความสุขและความเจริญของคนอื่น ดังที่ผู้เล่ากล่าวว่า เหียง “ดูจะพออกพอใจกับการได้ช่วยให้คนหลายคนตั้งเนื้อตั้งตัวขึ้นมาได้” เมื่อเขาเมิดโอกาสให้ผู้จัดการของบริษัทขายอ้อยที่แตกแขนงจากธุรกิจหลักทรัพย์สินและธุรกิจการทอ ได้ดำเนินกิจการต่อ โดยยกหุ้นแบบให้เปล่า(73) ส่วนครั้งที่ระวีและสุวิตราแข่งงานกัน เหียงก็จัดงานให้ทั้งคู่อย่างใหญ่โตหุหาวจนตกเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์และถูกญาติพี่น้องบางคนหาว่าเขาใช้เงินจำนวนมากอย่างไม่มีประ โชนเหมือน “ค้ำน้ำพิรเดกลายแม่น้ำ” แต่เหียงก็ชี้ว่าการกระทำของคนเป็นสิ่งสมควรที่ไม่ควรนึกเสียสย เขาเชื่อว่าการจัดงานแข่งงานอย่างยิ่งใหญ่ “เป็นถึงสำคัญและมีค่าที่สุดที่ผู้ใหญ่จะพึงให้แก่ลูกหลาน” เท่ากับให้ความสำคัญและทำให้ลูกหลานได้รับความเชื่อถือจากสังคม อันจะเป็นผลดีคือการทำมาหากินต่อไปในอนาคต (162-163)

อุบคเขาเป็นบรรณะฮักประการหนึ่งในพรหมวิหาร 4 ที่เหียงยึดถือ ดังที่เหียงวางเฉยเมิดเมื่อถูกอรเป็นภรรยา ครั้งที่เทียนมีความสัมพันธ์กับทวงศรีจนตั้งท้อง เม็ดเหียงโกรธมากจนเกือบจะตัดขาดกัน แต่ก็ยอมรับเข้ามาอยู่ในบ้าน และปล่อดให้เมียนเลี้ยงดูระวีไป

พร้อมกันมันท์ ภายหลังก็ให้โอกาสเขียนรับคิดชอบงาน กล่าวได้ว่าเหลือไม่ใช่นอนหมกมุ่นกับ ความขุ่นเคือง ไม่อาฆาตแค้น อาจเป็นเพราะมีมคคาจึงวางเฉยได้เมื่อประสบความขัดเคืองและ ไม่ได้ตั้งใจ นอกจากนี้ เหลือยังต้องคอยแก้ไขปัญหาระหว่างคนในครอบครัวทั้งเรื่องส่วนตัว และเรื่องธุรกิจ เขาบอกกล่าวถึงการวางตัวของคนเมื่อเกิดความขัดแย้งว่า ต้องเป็นเหมือนนักโศก ภาวที่ไม่วางน้ำหนักตัวบนขาข้างใดข้างหนึ่งมากเกินไป แต่จะถือว่า "ทุกมวิธีทมิความสำคัญเท่ากันหนักนิคบาทนอที่คองคองระดับประคองกันเอาไว้ อย่าให้พิถลคลงมาจากภาวเป็นใช้ได้" (93) ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือ ปัญหาระหว่างเป็กก็และนุช นุชไม่พอใจที่เป็กก็ถ่มขี้รดนุชให้จัดเลี้ยงที่บ้าน โดยต้องเลี้ยงสังฆกรรมจนศึกคืนเสมอ นุชย่อปากบอกว่าเป็กก็กลางได้ระอาอาหารจนระอาอาหารแล้วจนเป็กก็โกรธแล้วถูกคิดหนีไป เหลือจึงตำหนิทั้งบุตรสะใภ้และบุตรสาวว่าทำไม่ถูกพระเป็กก็กับซาอุซอสร้างควมรำคาญรบกวนคนอื่น ส่วนนุชที่ถ่มขี้รดก้าวร้าวต่อพี่สะใภ้ เขาจึงตัดสินใจให้นุชไปขอโทษเป็กก็และจ่ายค่าเวลาจัดเลี้ยงที่บ้านไม่ให้เกินสองยาม (123-125) ครั้นซาอุซอตั้งบริษัทสินทองงำจำหน่ายเนื้อค้าสัตว์รูปศิวาคากับเนื้อค้าของบริษัทรูทิจ อะ-ลา-โมคจนหลายคนในครอบครัวถือพามีชัยหากันโกรธแค้น แต่เหลือกล่าวแต่เพียงว่าเป็นกรรมชของการค้าขายที่ต้องมีคู่แข่ง และทั้งสองบริษัทต่างก็เป็นลูกหลานของตน การวางเฉยของเหลือหรือการตั้งมั่นในอุภกขาถึงแม้ไม่ทำให้ซาอุซอสำนึกได้ แต่เหลือก็ไม่ลดถือโทษ

ข. ความกตัญญู

นอกจาก "อุคคคติในการดำเนินชีวิตและการประกอบธุรกิจของนักการค้ารุ่นเก่าที่ยึดมั่นในหลักอุคคธรรม" แล้ว ตั้งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ประภัสสร เสวิกุล(2534 ข : สำเนา หน้า ๕๖) มุ่งจะฝากไว้ในนวนิยายเรื่อง *สองชายฝั่ง* ก็คือความกตัญญู เห็นได้ว่าตัวละครเอกในนวนิยายเรื่องนี้ให้น้ำหนักกับความกตัญญูค่อนข้างมาก ดังที่พบว่าเหลือกล่าวถึงเรื่องนี้บ่อยครั้ง และยังพยายามปลูกฝังให้บุตรหลานสืบจับตัวการเล่าที่เกี่ยวกับความกตัญญูให้ฟังในยามว่าง ดังที่ผู้เล่ากล่าวถึงเรื่องที่เจอได้รับฟังจากนกว่า

พ่อว่าปู่กับย่าเดิมเป็นคนที่ยึดถืออุคคธรรมเรื่องความกตัญญูเป็นอย่างมาก สมัยที่ลุงมีรัฐ พ่อ และอาบุญยังเล็ก ๆ หากมีเวลาว่าง ปู่จะเรียกลูกทั้งสามคน มานั่งใกล้ๆ และเล่าเรื่อง "ชั๊บสี่เหล่า" หรือตำนานของผู้มี ความกตัญญู 24 คน ให้ฟัง...พ่อเล่าว่า พ่อจำได้เพียงเรื่องเดียวคือ "ตกแจ็ก" ที่เป็นเด็กเฉลียวฉลาด จนเจ้าเมืองฉะฉานให้ไปร่วมในงานเลี้ยง แต่ตกแจ็กนึกถึงแม่ของตนซึ่งนอนป่วย อยู่ที่บ้าน จึงขโมยบันไดออกเมื่อ เมื่อเวลาที่ค่ำวันเจ้าเมืองคอนจะลากลับคืนก็ หล่นออกมา และที่พ่อจำเรื่องนี้ได้แม่น ก็เพราะในหนังสือเขียนเรื่องสามก๊ก ตอนโจโฉแตกทัพเรือที่อ่านนิรมชอบให้พ่ออ่านไว้ให้ฟังอยู่นั้น ตอนที่จะฆ่า ทัพกับตกแจ็กซึ่งเป็นพี่ป้าคนหนึ่งของขุนกวน จงเม้งก็ฆ่าแม่ตกแจ็กว่า

“ท่านนี่หรือชื่อเอกเจ็ก เมื่อเสี๊ยกๆกลับเข้าไปให้มารดา”

พ่อว่าแม่ในร่างที่ปู่ไม่ได้อยู่ในเมืองไทย จะไม่มีใครเล่าเรื่อง “ซีจิมทีเท่า” อีก แต่ย่าเนี่ยนก็ชอบพาดูๆและหลานๆ คือพี่ระวีกับพี่ดวงดาว ไปดูรูปเขียนพระเจ้าสิบชาติที่ร้าน ส.ธรรมภักดี ที่แยกถนนคนลาว และภาพชาคกที่ย่าเนี่ยนชอบมาก ที่ตุ๊กคือ เรื่องสุวรรณตามฐิได้ชื่อว่าเป็นยอดแห่งความกตัญญู เขาพ่อแม่ที่คาบออกใต้ตะกร้าหาบ ไปไหนมาไหน(99-100)

น่าสังเกตว่า นิยามที่มีส่วนร่วม ในการปลูกฝังคุณธรรมเรื่องความกตัญญูแก่บุตรหลาน ด้วยการพาไปดูรูปเขียนพระเจ้าสิบชาติ เนียนที่ชอบภาพชาคกเรื่องสุวรรณตามมากเป็นพิเศษ น่าจะเล่าเรื่องดังกล่าวบ่อยครั้งจนนภจจ่าได้ พุทธิกรรมนี้ตลอดต้องกับลักษณะนิสัยของเธอที่เคยกล่าวไว้ก่อนหน้าว่ามีความผูกพันกับพุทธศาสนา ความกตัญญูที่ได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่เล็กน่าจะมิอิทธิพลต่อบุตรหลาน โดยเฉพาะที่เป็นเชื้อสายของเนียน ไม่น้อย เมื่อนได้ว่า คนส่วนใหญ่ในครอบครัวถือพาณิชย์ที่มีพุทธิกรรมในแง่ลบเป็นบุตรหลานของเหมยฮถึง เช่นเทียนและแอนดี้ที่ฉวยโอกาสสกอบโกยเงินและอำนาจเมื่อ ไม่มีเหลือขอยกควบคุม อีกทั้งชายุชที่นภจจ่าว่าเป็น “คนเศียว ที่ไม่เคยได้อุปโภคบริโภคกับปู่และย่าเนี่ยน และคงจะเป็นคนเศียวที่ไม่เคยได้ฟังเรื่อง ‘ซีจิมทีเท่า’ หรือสุวรรณตาม” เมื่อรวมกับคำปรารภของผู้เล่าในตอนที่สาวชาญซ้อ “ไม่เคยทำางถึงคุณธรรมเรื่องความกตัญญูเลยแม้แต่น้อย”(100) ที่เท่ากับบอกให้รู้ว่าชาญซ้ออศกัญญู อันตรงกับพุทธิกรรมต่อมาของเข่าที่พยายามทำธุรกิจแข่งกับกิจการหลักของครอบครัวนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม เห็นได้ว่าลูกหลานฝ่ายเหมยฮถึงไม่ได้สร้างปัญหาหรือมีพุทธิกรรมต่อไปในทางลบเสียทั้งหมด ดังพบว่า นภจจ่าถึงระวีและดวงดาว บุตรชายหญิงของเทียนว่ามีโอกาสใกล้ชิดกับเนียนและ ได้ไปชมภาพชาคกด้วยกันกับคนอื่นๆ แม้ในภายหลังระวีจะสร้างปัญหาด้วยการขู่งให้คนงานประท้วงจนบริษัทสูญเงินจำนวนมาก แต่ก็เพราะความโกรธเคืองที่นภจจ่าไม่จริงใจ แต่ไม่ได้มุ่งจะทำร้ายคนอื่นในครอบครัว ส่วนดวงดาวอาจได้ลักษณะนิสัยสละสลจากเนียนประกอบด้วยความรักอิสระ ก็พยายามปลีกตัวออกจากความขัดแย้งในครอบครัว

อนึ่ง นอกเหนือจากความกตัญญูต่อบุพการีหรือวงศ์ตระกูลแล้ว นวนิยายเรื่องนี้ยังกล่าวถึงความกตัญญูของตัวเอกต่อผืนแผ่นดินไทยหลายครั้ง ดังที่ทราบกันว่า เหยียงเดินทางจากจีนมาสร้างตัวที่เมืองไทย เมื่อมีฐานะมั่นคงก็อพยพครอบครัวที่เมื่อเงินย้ายมาตั้งรกรากที่ไทยอย่างถาวร ความผูกพันที่เหยียงมีต่อผืนแผ่นดิน ไทยจึงลึกซึ้งไม่ต่างจากผืนดินแม่ที่เข่าจากมา ดังที่เข่าเคยอ้าว่า

...แม่เมืองไทยจะไม่ใช่ “บ้านเกิด”...แต่...ที่นี่คือ “เรือนค้าย” ...สำหรับคนจีนแล้วถือว่าทั้ง “บ้านเกิด” และ “เรือนค้าย”ล้วนมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ทุกๆคน

และบางครั้งถึงหลังอาเจีความถ้าคุณเหนือกว่าด้วยซ้ำ เพราะคนเราไม่อาจเลือก
ที่เกิดได้ แต่เราสามารถเลือกที่ที่เราจะใช้ชีวิตท่ามกลาง และที่ที่จะพึงเรียนว่า
ของตัวเองเมื่อยามตื่นลมหายใจได้ (67)

ความทะเยอทะยานเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้หญิงปฏิเสธที่จะเปลี่ยนสัญชาติเป็นฮ่องกง
เพราะถือว่าฮ่องกงเป็นเพียงทางน้ำตายสั้นๆที่มีวันเหือดแห้ง ต่างจากเมืองไทยที่เป็นเหมือนทะเล
หลวงอันกว้างใหญ่ไพศาล(66-67) ส่วนเหตุผลที่นอกเหนือจากนั้นก็คือ หญิงถือว่าคนมีเงินมิใช่
สามารถเลี้ยงดูบุตรหลานและเลี้ยงดูได้ก็ด้วยบุญคุณของแผ่นดินไทย เขาจึงพยายามประพุดคิด
เป็น "คนจีนที่ 'กตัญญู-รู้คุณธรรม'"(67) แม้ไม่ปรากฏชัดเจนว่าหญิงเป็นคั้งค้ำค้ำหรือริเริ่มทำ
สารานุกรมประวัติศาสตร์ที่เป็นผลดีต่อชนแผ่นดินไทย แต่เขาก็ไม่ได้มีคั้งค้ำ โลกาสที่ถูกกลาน
ของคนจะกระทำคุณประ โยชนคั้งค้ำว่า คั้งที่เขาสนับสนุนความคิดของนางงในการทำเพื่อสังคม
หลายรูปแบบ แม้จะถูกค้านจากที่ประชุมว่าเป็นเรื่องสิ้นเปลืองเงิน แต่หญิงก็คัดค้านด้วยเหตุผล
ว่า "เมื่อเรามีเงินมีทองมีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น ทำไมเราจะมาทำตัวเหมือนคนถิ่นตัวที่ไม่เจดจำ
ความทุกข์ยากแต่หนหลัง ทำไมเราจะตอบแทนบุญคุณของแผ่นดินที่ช่วยให้เราก่อร่างสร้างตัวขึ้น
มาบ้างไม่ได้"(247)

หญิงยังได้แสดงความภักดีต่อแผ่นดินไทยอีกครั้งในคอนท้ายของชีวิตอันเป็นช่วงที่
เขาป่วยหนัก ถูกกลานของหญิงต่างเห็นพ้องกับหมอที่แนะนำให้เขาค้นทาง ไปดักคั้งเปลี่ยน
หลอดเลือดหัวใจและรักษาตัวที่อเมริกา แต่หญิงตั้งขกเลิกการเดินทางทั้งหมดโดยให้เหตุผลว่า

"เรารู้ตัวว่าเราจะใช้ชีวิตอยู่ต่อไปอีกไม่นาน บัวอการที่จะคั้งบนอะไรให้
รุ่นวายไปเปล่าๆ และโหมงๆก็จะตายอยู่ที่ ขอให้เราได้ตายในแผ่นดินที่มีบุญคุณ
กับเรา แผ่นดินที่ให้เรามีกำลังเลี้ยงดูเลี้ยงหลานให้อยู่สุขสบายสืบมาจนทุก
วันนี้..."

พูดจนหายใจด้วยความเหน็ดเหนื่อย

"...เขาเคยพูดเสมอว่า คนเราเลือกเกิดไม่ได้ แต่เมื่อเรามีโอกาสที่จะเลือก
สถานที่ที่จะตาย ก็ขอให้เราได้เลือกที่จะตายในแผ่นดินไทย อย่าหอบหัวเรา
ไปตายที่อื่นให้วิญญูณของเราคือคร้อนเลย"(286)

นอกจากนี้ หวางที่เป็นทั้งเพื่อนและผู้ร่วมงานของหญิงก็เป็นอีกตัวละครหนึ่งที่มี
พฤติกรรมแสดงถึงความกตัญญูและซื่อตรง คั้งที่ผู้แต่งปูพื้นมาก่อนว่าหวางนับถือและบูชาเทพเจ้า
กวนอูอย่างมากเพราะ "มีน้ำใจเค็ดเค็ดขมันคั้งค้อมิตร" เขาก็ว่าถูกผู้ซามมีเพียงชีวิตเดียว เมื่อ
จ้งเป็นก็คั้งขอมตตะชีวิตเพื่อมิตรได้(119) การฆ่าตัวตายในห้องขังของหวางหลังถูกข้มกุมใน

ข้อหาข้อ โกงเงินลูกค้าของบริษัทที่ฮ่องกง ก็อาจเป็นความตั้งใจของเขาที่ต้องการรักษาชื่อเสียงบริษัทและรักษาหัวใจเหลือง จึงไม่ยอมให้ความจริงถูกเปิดเผย แต่พฤติกรรมของเหลืองที่พยายามกระทำเพื่อคอบแทนหวาง ทั้งการจัดงานศพ ฝังดวงซุ่ยอย่างใหญ่โต ทั้งยังมอบเงินให้ครอบครัวของหวางไว้ใช้ตลอดชีวิต โดยไม่เงี่ยคาย และเลิกกิจการบริษัทพาเที่ยวกลับเมืองไทย โดยไม่ปริปากอะไร ก็อาจเพียงพอให้ผู้อ่านคาดได้ว่าเหลืองคือคนผิดและเป็นผู้อยู่เบื้องหลังตัวจริง

2.1.1.3 คุณธรรมที่เอื้อต่อการเผชิญกับความทุกข์

ก. ความซื่อตรงต่อหน้าที่และความร่วมมือร่วมใจ

เมื่อเกิดปัญหาขึ้นทั้งในครอบครัวและที่ทำงาน เหลืองและเป็ยมเป็นตัวแทนของผู้เผชิญปัญหาด้วยกร โน้มหน้าไว้สู้กับปัญหาสำนึกถึงความซื่อตรงต่อหน้าที่แทนการตำหนิ ลงโทษ หรือแสดงความ ไม่พอใจออกมามาตรๆ เช่นครั้งที่เป็ยกก็คิดเปิดบริษัทให้ราชูชัยเพื่อแยกตัวออกจากกิจการของตระกูลเสียวผานิชย์ เหลืองใช้ชีวิตชวนถูกกดดันไปเองถือเป็นที่ย่าต้องการฉลองให้ราชูชัยแล้วถือ โอกาสเล่าถึงความหั่นไหวในใจครั้งที่คนเดินทางจากเมืองจีนมาเมืองไทยว่า

“ตอนนั้นเราอยู่อายุไม่คิดหน้าคิดหลัง เมื่อตั้งใจว่าจะมาแล้วก็ต้องมาให้ได้ ใครพักทานท่าไหนก็ไม่ฟัง เราเองไม่เคยลงเรือโก่ๆมาก่อน มองไปทางไหนก็เห็นแต่น้ำกับฟ้าขาวให้วังเวง คลื่นลมหรือก็รุนแรงจนน่ากลัว จะพักเรือล่มลงเสียในเวลาใดเวลาหนึ่งก่อนที่จะทันถึงที่หมาย...เวลานั้นเราทั้งผานึกถึง ทั้งกลัวว่าเรือจะแตก และทั้งคิดถึงบ้านที่เมืองจีนเป็นที่สุด แต่อย่างไม้อายต่อหน้าถูกกดดันว่าเราถึงกับร้องไห้ทุกวัน...”

ปุ๊กวาดสายตาที่อ่อนโยนผ่านพวกเขาทุกคนที่นั่งฟังอย่างตั้งใจ

“มีคนเรือคนหนึ่งคงจะเวทนาเราอยู่ อีกก็ถามว่าซาตี่เฮีย ล้อทำไมแอนสำร่อยให้ทุกวัน เราก็ตอบไปตามตรงว่า ทั้งผานึกถึงจนหมดกำลังใจ แล้วก็ทั้งกลัวเรือจะแตกและยังคิดถึงบ้านอีก...อีกก็ถามว่า ทั้งผานเรื่องนี้จะไรทำให้ลื้อร้องไห้มากที่สุด เราก็ตอบว่ากลัวเรือแตกซิ คนเรือก็พักหน้าแล้วบอกว่าถ้าเป็นเรือใหม่ที่แรกออกทะเล เรื่องเรือแตกก็เป็นสิ่งที่น่ากลัว แต่เรือเก่าๆอย่างดำนี้ คนเรือทุกคนนับแต่น้ำเรือลงมาถึงลื้อคือ นอกจากจะรู้จักงานในหน้าที่ของคุณเป็นอย่างดีแล้ว ก็ยังรู้จักที่จะทำงานร่วมกับคนอื่นอย่างเป็นที่น่าพอใจเสีย ถ้าเรือเป็นเพียงไม้หรือเหล็กท่อนหนึ่งแล้ว แม้เพียงคลื่นลมแล้วมาก็อาจล่มเรือใหญ่ลงได้ แต่ถ้าเมื่อใดที่จิตใจของคนห่อหุ้มกันขึ้นเป็นเรือได้สำเร็จ แม้จะเป็นเพียงเรือกระดาษสักหนึ่งก็สามารถจะฟันฝ่าพายุได้”

ปุ๊กมองหน้าเป็ยกก็กับที่ราชูชัย แล้วก็พูดด้วยน้ำเสียงที่เรื่อคชื่น

“ทุกวันนี้ ‘นัฏกิจโกศล’ ก็เหมือนเรือลำหนึ่งที่เราปรารถนาจะบรรทุกทุกคน

ข้ามน้ำข้ามทะเลไปให้ถึงจุดหมายปลายทาง แม้ว่าเรือมันจะเก่าหรือตะกะทะไม่น่าดูอยู่บ้าง แต่คุณเรือทุกคนก็ภูมิใจใจไว้กับมัน และเราเชื่อมั่นว่าเรือสำเภาจะไม่มียันต์ลงง่างา ความเท่าเทียมกันทุกคนร่วมแรงร่วมใจกันประคับประคองมันตามความรู้ความสามารถ" (108-109)(เน้น โดยผู้วิจัย)

เหนือเงาเงาของความกลัวของคนเพื่อแสดงคุณค่าของความเชื่อมั่น ในพลังความร่วมมือร่วมใจของคนที่อยู่หน้าที ซึ่งหมายถึงหน้าที่ของปัจเจกบุคคลต่อส่วนรวม สองสิ่งนี้เมื่อประกอบกันย่อมนำพาชีวิตสืบเผ่าพันธุ์คนไปได้ นี่เท่ากับความเชื่อมั่นในพลังอำนาจทางใจของมนุษย์ คำพูดเชิงเปรียบเทียบกับของเหนือสถานการณ์ยังไม่ให้เปิดใจเปิดรับวิสัยทัศน์ใหม่ได้ แม้จะเป็นเพียงชั่วครวาก็ตาม อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ตาม ความแตกแยกเพราะเบียดเบียนและขาดใจหลังจากนั้นก็แสดงภาวะบทร่องของกฎธรรมชาติที่มีนั่นเอง

เหนือเงาความพยายายอย่างอื่นในการตั้งชอนหรือแนะนำถูกทดแทนด้วยความเชื่อหรือหลักการนี้ ดังที่เขายธิบายให้มันที่รู้ความสำคัญของการมีสำนักงานกลางและกลุ่มปีกางพันคาช่วยดูแลกิจการ โดยเปรียบเทียบกับสิ่งที่มีนางพญาซึ่งเป็นศูนย์รวมคอยดูแลให้การทำงานดำเนินไปอย่างราบรื่นและเป็นระบบจนได้มีสิ่งที่มีคุณภาพดี นั่นที่จึงเข้าใจและเบิกสุมความคิดที่จะอุปถัมภ์งานกลาง(152-153) นอกจากนี้ ตอนที่นุชโกธรเคืองที่คนไม่ให้รับตำแหน่งผู้จัดการบริษัทสหรัฐกิจจนคิดจะย้ายออกจากบ้าน เนิยงก็ได้ออกตัวอย่างของศรัทธาในการร่วมกันสร้างเจตีย์อนุพุทธศาสนาเป็นตัวอย่างให้นุชได้คิดว่า เมื่อทำคามหน้าที่อย่างเต็มความสามารถก็จะได้เจตีย์อันงดงามขึ้นมาโดยไม่มีใครมาคิดว่าใครจะลงทุนลงแรงมากน้อยกว่ากัน (215-216)

ข. การให้อภัยและความไม่ยึดติด

นอกจากความเมตตากรุณาและอุเมกษาจะเป็นคุณธรรมสำคัญที่มุ่งความดีขั้นพื้นฐานของคนในครอบครัวดีต่อพวงญาติแล้ว ยังเห็นได้ว่า คุณธรรมดังกล่าวยังยึดต่อการบรรเทาความทุกข์โงใจเพราะความขัดแย้ง ดังที่เห็นได้ว่า ถึงแม้จะเจ็บข้ำน้ำใจเพียงใด เหนือก็ยังให้อภัยแก่ถูกทดแทนที่หลงผิดได้เสมอ

ในแง่อุเมกษา ผู้อ่านจะเห็นว่า เป็นหลักธรรมที่ปฏิบัติได้ยากหากปราศจากการระวางจากอารมณ์นั้นถึงนั้น เหนือเกือบจะกลายเป็นคนยึดมั่นกับหน้าที่อย่างสุดโต่ง เราแทบไม่เห็นตัวคนด้านชีวิตส่วนตัวของเขา เหนือเป็นชายที่ไปอาจเรียกได้ว่ามีชีวิตรักส่วนตัว ไม่ว่ากับภรรยา คนที่ถูกจัดหาให้หรือเลือกเอง ส่วนเป็นส่วนหนึ่งของหน้าที่ทั้งนี้ แต่ความยึดมั่นในหน้าที่ก็ทำให้เหนือดำเนินชีวิตที่ประคับประคองและให้อภัยด้วย

อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญที่เหนือพ่อนปรนได้ก็คือ ความไม่ผูกพยาบาทอาฆาตเคแค้น สิ่งที่เป็นข้อคิดเชิงปรัชญาที่ผู้เล่าอาจะเป็นเพียงคนเดียวที่ได้ประจักษ์ก็คือ สิ่งมีค่าของชีวิตอาจอยู่เหนือทรัพย์สินหรือเกียรติยศ ดังที่เขากล่าวในตอนท้ายเรื่องปาวหนักว่า

ทุกครั้งที่เกิดถึงขั้นที่ออกที่จะถามตัวเองไม่ได้ว่า มนุษย์เรานั้นต้องการสิ่งใดบ้าง ในช่วงชีวิตหนึ่ง อาจจะเป็นทรัพย์สินเงินทอง เกียรติยศชื่อเสียง หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่เราขาดแคลน แต่ครั้งเอาจริงๆแล้ว เราก็อาจพบว่าที่แน่แล้วถึงแม้จะไม่มีสิ่งต่างๆที่เราใฝ่ฝันใฝ่หวังเหล่านั้น เราก็สามารถมีชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข และบางทีสิ่งที่เราอยากได้ใคร่ดีพวกนั้นอาจไม่ใช่สิ่งที่เราเรียกร้องต้องการจริงๆเลยก็ได้...(285)

ผู้เล่าได้แสดงความคิดคำนึงดังกล่าวในช่วงที่เหลียงปวชนักโกลนเสียชีวิต หลังจากที่เขาต้องเผชิญกับความผิดหวังในพฤติกรรมของบุตรหลานมานับครั้งไม่ถ้วน ข้อความนี้แฝงคุณค่าทางปรัชญาที่น่าสนใจและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของเหลียง นั่นคือ เขาประสบความสำเร็จอย่างมากในด้านกิจการงาน มีความพร้อมทั้งด้านการเงินและชื่อเสียง แต่ในท้ายที่สุด ถึงที่เหลียงต้องการแต่ดูเหมือนไม่เคยได้มาก็คือความสุขที่แท้จริงในครอบครัว ไม่ใช่ชื่อเสียงหรือฐานะที่เขาพยายามไขว่คว้ามาตลอดชีวิต

2.1.2 ความบกพร่องทางคุณธรรม

แม้ ลอคธายมังกร เป็นนวนิยายที่น่าเสนอเรื่องราวการต่อสู้ของตัวเอกที่กล่าวได้ว่าพยายามยึดถือคุณธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต หากก็พบความบกพร่องทางคุณธรรมอยู่ด้วย ทั้งในพฤติกรรมของตัวละครเอกและตัวละครอื่นๆซึ่งสามารถกระตุ้นเตือนผู้อ่านให้ตระหนักถึงความสำคัญของคุณธรรมที่มีต่อชีวิต ดังจะอภิปรายต่อไป

2.1.2.1 ความτί้นบนทางคุณค่า

เหลียงเป็นคนที่มีความมุ่งมั่นกับการงานอย่างมาก เขายังคงทำงานหนักแม้ในช่วงที่มีฐานะร่ำรวยและมีลูกหลานช่วยดูแลงานด้านต่างๆแล้ว ผู้เล่ากล่าวว่เหลียงใช้ชีวิตอยู่กับงาน โดยที่ “ทำงานวันละ 25 ชั่วโมง สัปดาห์ละ 8 วัน และปีละ 13 เดือน” ก็ยังถือว่าทำน้อยไป (93) การให้ความสำคัญกับงานอย่างมากทำให้เหลียง ไม่มีเวลาพอที่จะอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานอย่างใกล้ชิด จนดูเหมือนว่างานและผลประโยชน์ทางวัตถุเป็นจุดมุ่งหมายของชีวิต ถึงแม้ว่าเหลียงแทบจะไม่ได้แสวงหาความสุขส่วนตัวจากความร่ำรวยของตนเอง เหลียงคิดพลาดที่คิดว่าบุตรหลานจะเรียนรู้ความหมายของชีวิตได้ด้วยการศึกษา แต่สภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่ต่างกันเป็นปัจจัยให้บุตรหลานของเหลียงไม่มีจุดมุ่งหมายในชีวิตอย่างเดียวกับเขา อังมีโอกาสสร้างชีวิตอย่างคนมีฐานะก็หลงไปกับวัตถุและผลประโยชน์ ในขณะที่เงินก็ไม่สามารถทดแทนความรักความอบอุ่นได้ ลูกของเหลียงบางคนที่ไม่ได้มีความสำเร็จในชีวิตอย่างนั้นหนาหรือร่ำรวยกลายเป็นคนวิ่หาพยายาไขว่คว้าหาความรักจนคิดพลาด นอกจากนี้ การปลูกฝังให้เกิดการแข่งขันกันทำงานตามที่เหลียงเชื่อว่าเป็นวิถีสร้างคนก็มีส่วนกระตุ้นความทะเยอทะยานและสร้างความขัดแย้งด้าน

ผลประโยชน์หลายครั้ง ความเยื้องเบนจากคุณธรรมมีปฏิสัมพันธ์กับความโง่และการแก่งแย่ง จึงดี โศกขาคมคตตาระถือเขมืองเรา เช่นมนุษย์ที่มีความพร้อมทั้งหน้าตา ฐานะ และความรู้ก็ยัง สร้างความทุกข์ให้ระวีที่เติบโตมาด้วยกันด้วยการผลักไสให้ระวีมีแต่งงาน ไปเพียงเพื่อให้คนมีโอกาสด ได้ใช้ชีวิตอย่างสุขสำราญตามลำพัง

ในครอบครัววือพาดิซซี่ ตัวละครส่วนใหญ่เกิดในช่วงที่เหลืองตั้งตัวได้แล้ว แม้บางคน มีชีวิตคู่อยู่กับงานอย่างหนัก หรือต้องทำงานไปด้วชเรียนไปด้วชอย่างนุช ก็กต่าได้ว่ามีความเป็นอยู่ค่อนข้างสุขสบาย ต่างจากเหลืองที่ต้องเผชิญปัญหาและความยากลำบากมากกว่า แต่พฤติกรรมของบางคนในครอบครัวนี้ก็ชี้ถึงความไม่รู้จักพอ เห็นได้ว่ามักมีความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์อยู่เสมอ เช่นเทียบกับแอนดี้ที่เป็นลูกแม่เลี้ยงก็มักพยายามฉวยโอกาสและอำนาจเพื่อจะได้อยู่เหนือกว่าอีกฝ่าย หรือก็คิดกันเมื่ออีกฝ่ายมีท่าทีว่าจะได้เปรียบ ดังที่แอนดี้พยายามกุมอำนาจบริหารและขยายงานออกไปเมื่อเหลืองก็ขยับไปอยู่ฮ่องกง ส่วนเทียบถึงแม่เห็นไม่ชัดเจนว่าหวังอำนาจก็พ่ายแพ้ต่อความมัวเมา ดังที่ถือโอกาสที่ได้ดูแลทรัพย์สินของ โศกเงินและใช้ชีวิตตั้งเพื่อจนตกเป็นหนี้จำนวนมหาศาล ส่วนซาอูซึนบุตรของแอนดี้ก็ถูกมารดาครอบงำให้ทำธุรกิจแข่งกับงานของตระกูลบิดา การยึดถือศักดิ์ศรีก็เป็นอุปาทานที่สร้างความขัดแย้งได้หากแก้ไขได้ไม่ทันท่วงที ดังที่แม่แค่นุชก็เกือบจะย้ายออกจากบ้านเมื่อพลาตหวังจากตำแหน่งบริหารต่างๆที่ผู้มารับตำแหน่งก็เป็นน้องสาวของตน เรื่องเหล่านี้นอกจากแสดงถึงความทะเยอทะยานของคนในครอบครัววือพาดิซซี่ที่เป็นผลมาจากการแข่งขันกันที่ทำงานที่เหลืองสนับสนุนเสมอมา ก็ยังบ่งชี้ว่าการยึดถือในคุณค่าที่แท้จริงของชีวิต ไม่ใช่สิ่งสำคัญในชีวิติวิตคนรุ่นลูกหลานของเหลือง

เห็นได้ว่าเหลืองก็เป็นตัวละครที่มีค่านิยมอยู่ด้วย ภวระบกกพ่วงทางคุณธรรมของเขา แม้ไม่ร้ายแรง หากก็ส่งผลเสียเกินกว่าจะคาดหมายได้ นอกจากการส่งเสริมให้ลูกๆแข่งกันทำงานจนกลายเป็นความทะเยอทะยานและเกิดความขัดแย้งกันแล้ว ตัวเหลืองเองก็เป็นคนที่ทะเยอทะยานไม่น้อย เห็นได้ชัดจากคำพูดของเขาเมื่อกล่าวถึงเหตุผลที่ไม่เปลี่ยนสัญชาติเป็นฮ่องกงตามที่แอนดี้แนะนำ เหลืองกล่าวให้เหตุผลเป็นเชิงเปรียบเทียบว่า

ฮ่องกงเป็นเหมือนตำราขายเนื้อๆที่แม้จะดูว่ารื่นรมย์ แต่ก็เพียงพองน้ำตื้นๆที่อ่อนมีวันเหือดแห้งหรือเปลี่ยนทางได้ ส่วนเมืองไทยเป็นเหมือนทะเลหลวงอันไพศาล...เราเคยเห็นก็แต่แม่น้ำดำคลองไหลลงสู่ท้องทะเล ยังไม่เคยเห็นตึกครั้งที่ทะเลไหลย้อนขึ้น ไปรวมกับแม่น้ำตำรา(66-67)

เหลืองมองว่าคนเป็นเหมือนแม่น้ำที่ต้องไหลลงสู่ทะเลใหญ่ เท่ากับว่าเขาซึ่งมองหาความก้าวหน้าและต้องการขยายกิจการงานให้เจริญเติบโตออกไปอีก ทั้งที่ขณะนั้นเขาก็ได้ชื่อว่า

เป็นมหาเศรษฐีคนหนึ่งของไทย ชื่อความนี้บ่งบอกถึงความทะเยอทะยานของເຫຼີອິງ และอธิบายว่า เหตุใดเมื่อมีโรงงานแล้วถึง 2 แห่ง เขาจึงคิดจะตั้ง โรงงานผลิตเสื้อยืดส่งขายยุโรปอีก แม้ເຫຼີອິງไม่ใช่คนโลกที่พยายามทำทุกอย่างเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ของคน แต่เขาก็ไม่รู้จักพอในถึงที่มีและ ไม่ประมาณคนว่ายังไม่พร้อมที่จะขยายงานใหม่ทั้งที่ขาดเงินทุน แพนที่จะรอโอกาส เຫຼີອິງกลับตั้งบริษัทการเงิน“บริษัทหลักทรัพย์” ขึ้น โดยเชิญนายสำรวจหลายคนมาเป็นประธานและกรรมการ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือจนบริษัทขยายตัวอย่างรวดเร็ว แต่เมื่อเกิดการปฏิวัติในปี 2500 บริษัทก็ถูกเพ่งเล็งเพราะนายสำรวจที่เชิญมาเป็นฝ่ายตรงข้ามกับคณะปฏิวัติ ต่อมา เมื่อได้ข่าวว่าคณะปฏิวัติจะจับกุมพ่อค้าใหญ่หลายคน เขาก็หนีไปต่างประเทศอย่างกะทันหัน เຫຼີອິງเคยกล่าวเปรียบเทียบกับถึงผลเสียจากความรีบร้อนของคนในครั้งนั้นว่า

ก็เหมือนกับคนที่ชอบคนคงลงมาจู่หนึ่งก็รีบตะลึงตะถัน โคนคงตระแค้น ไบบัวมารองน้ำ ครั้นฝนหายแล้วจึงรู้ตัวว่า ไธไบบัวตัวก็ร้อตักค้นใบที่เติมน้ำนั้นก็รองน้ำได้จริงๆเพียงไม่กี่หยด ไม่คุ้มกับเหง้าบัว ดอกบัวที่ถูกเหยียบย่ำ ถูกทิ้งจนเสียหาย...หากเราคิดได้อย่างนี้เสียตั้งแต่แรกที่สู้อริวงน้ำฝนที่ตกลงมาปริ่มสระกิน ยิ่งจะช้าระนานกว่ากันสักนิดสักหน่อย แต่ก็คงไม่ถึงกับต้องเสียบัวไปทั้งสระ” (54-55)

ความรีบร้อนโดยไม่ประมาณคนทำให้ເຫຼີອິງประสบภาวะ “เสียน้อยเสียชาก เสียมากเสียง่าย” เขาต้องจากเมืองไทยไปลำบากที่ฮ่องกงนานถึง 5-6 ปี แม้จะได้รับความช่วยเหลือจากรอเจอร์ เฟล มิคาเบ็กก็ แต่ก็ต้องพรากจากถูกเมียและต้องทิ้งกิจการไว้เบื้องหลังกับเมียที่ “รู้จักแค่เรื่องบัญชี” และเตือนกับแอนดี้ที่ขณะนั้นมีวัยเพียง 20 และ 19ปี

2.1.2.2 การยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง

น่าสังเกตว่า ความทุกข์ทางใจของເຫຼີອິງปรากฏเมื่อเขาเข้าสู่สถานะสูงทางสังคมแล้ว คือมีความร่ำรวยและมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ แม้เห็นไม่ชัดว่าເຫຼີອິງเป็นคนโลกและเห็นแก่ตัว แต่น่าจะกล่าวได้ว่าเขามีช่วงเวลาที่เกิดเหตุอันกับความสำเร็จทางวัตถุจนมองข้ามเรื่องสำคัญบางเรื่องไป เช่น ลืมเรื่องความมั่นคงทางใจของบุตรหลาน ซึ่งต้องสร้างด้วยการให้เวลาและความอบอุ่นแทนที่จะซัดเซอด้วยเงินทอง เຫຼີອິງอาจเป็นผู้ยึดถือคุณธรรมอย่างเหนียวแน่นหรือเรียกว่าเป็นคนดี แต่ความบกพร่องของเขาก็คือการยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง ถึงนี้ส่งผลต่อชีวิตของลูกหลานหลายคนของເຫຼີອິງ

แม้ເຫຼີອິງเคยกล่าวว่ามีผู้ใหญ่ควรมีความเมตตา ไม่ข่มเหงรังแกผู้น้อย แต่ก็ไมอาจปฏิเสธได้ว่าพฤติกรรมที่ເຫຼີອິງปฏิบัติต่อผู้อื่นที่ละเอียดยุติธรรมเมื่อมีภรรยาขณะเรียนมาจะสร้าง

ความน้อยเมื่อทำให้บุตรชายคนนี้ไม่น้อย เห็นได้ว่าความคิดพหุภาคของเทียนทำให้เขาและภรรยา ได้รับความหมายเมืงจากหญิงที่เริ่มด้วยการให้แอนดีเป็นคนคุมค่าใช้จ่ายของเทียนขณะเทียน เทียนซึ่งมีลูกคนที่สองคือ “วีรชกรทำงาน 2 แห่งตอนกลางคืน” ส่วนทรงศรีที่ลาออกมทำงาน เป็นพนักงานขายของหน้าร้าน เทียนตรวจคร่ำงานล้มเจ็บ เทียนจึงตัดสินใจเรียกเขากลับเมืองไทย ไม่เพียงเพราะเห็นว่าร่างกายและจิตใจของเทียนไม่พร้อมที่จะเวียนต่อ แต่ยังเป็นเพราะหญิง ต้องการคนมาช่วยดูแลโรงงานทอดผ้าแห่งใหม่ที่กำลังจะเปิด เมื่อเทียนกลับเมืองไทย เทียนเพียง แต่ส่งรอไปรับที่สนามบิน โดยไม่มีงานเลี้ยงต้อนรับ “ไม่มีอะไรที่พิเศษแตกต่างไปจากวันอื่นๆ” (20) ต่างจากแอนดีที่มีการต้อนรับกลับมาอย่างใหญ่โต ดังที่ผู้เล่ากล่าวว่า “ปู่เชิญเพื่อนฝูงไปกิน เบียร์ตามภัตตาคารต่างๆหลายครั้ง เพื่อเป็นการแนะนำแอนดีให้เพื่อนๆของปู่ได้รู้จัก พร้อมกับ แด่งคังให้ดูแอนดีเป็นผู้ช่วยผู้จัดการ โรงงานนัฏกิจการทอด” (21) ความกตัญญูแต่ที่ต้องมีชีวิต ถ้าหากทำให้เทียนหลงเหินกับความตั้งใจ เขาช่วยโอกาสแสวงหาความสุขสบายขณะไปดูแล ทรัพย์สินที่ฮ่องกงโดยขาดการยืนยันซึ่งใจ นอกจากนี้ ระเบียบและดวงดาว บุตรของเทียนก็ยังไม่ค่อย สุขพันกับหญิงเท่าไรนัก ทั้งสองดูเหมือนโหยหาความรักความเอาใจใส่จากผู้อื่นอยู่เสมอ เพียง แต่ดวงดาวเลือกที่จะออกไปแสวงหาอย่างอิสระ ส่วนระเบียบนั้นกลายเป็นคนขาดความมั่นใจและช่าง อิจฉาริษยาจนสร้างปัญหาในเวลาต่อมา

นั่นหนาและนรภกรก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของคนที่วิหะว่ อ่อนแอและโหยหาความรัก ทั้งสองคนนี้เกิดมาในช่วงที่หญิงมีฐานะมั่นคง แต่เขาก็ยังไม่หยุก่นววยกับธุรกิจ หญิงยังคง คิดขยายกิจการออกไปอย่างค่อเนื่องจนไม่มีเวลาใส่ใจโลกดชิคลูกทั้งสอง ถึงที่เขาได้รับรู้จึงเป็น ความผิดพลาดที่สายเกินกว่าจะแก้ไข นั่นคือนั่นหนากลายเป็นคนเสียสติเพราะคิดหวังเรื่องความรัก ส่วนนรภกรก็กลายเป็นคนพิการตลอดชีวิต

นอกจากเทียน ระเบียบ ดวงดาว นันหนา และนรภกรแล้ว อีกคนที่ได้รับผลกระทบ จากความทะเลาะทะเลาะและข้อตัวเองเป็นศูนย์กลางของหญิงก็คืออนก นามิชีวิตเหมือนหุ่นยนต์ ที่คอยทำตามคำสั่งของหญิง นับตั้งแต่เรื่องเวียนที่ “ถูก...กำหนดตัวให้ดูแลด้านเครื่องจักรของ โรงงานทอดผ้า” นกถูกส่งไปฝึกงานที่ญี่ปุ่นทันทีที่เรียนจบมัธยมห้า เมื่อกลับมาเมืองไทยก็ต้อง แด่งงานกับหญิงที่หญิงเลือกไว้ให้ทั้งที่นกมีผู้รักอยู่ก่อนแล้ว(34-38) นิสัยที่ต่างกันมากกินไป ของเขาและภรรยาทำให้ทั้งคู่มีปากเสียงกันเสมอ แม้จะ ได้ชื่อว่า เป็นลูกค้บุญ แต่ก็เห็นได้ชัดว่า ชีวิตคู่ของนกไม่ได้ราบรื่นมีความสุขนัก ต่างจากนุชที่ถูกบังคับแม่ที่พยายามต่อต้านจนถึงที่สุดจน หญิงจะต้องเลิกไปเอง เรายังเห็นการอีกตัวเองเป็นศูนย์กลางของหญิงได้เมื่อเขาต้องการให้เธอ มาทำงานให้คนในช่วงที่บริษัทกำลังขยายกิจการแทนการเรียนต่อระดับอุดมศึกษาเพราะคิดว่า “หนังสือหมาเขียนไปก็เท่านั้น ผู้เอาเวลาที่จะต้องเสียไปตั้ง 3-4 ปีมาลงมือทำงานให้เป็นรับ- เป็นอันจะคิดว่า ถ้าเรามีเงินมากๆที่มีกำลังจ้างคนที่เรียนสูงๆมาเป็นลูกจ้างสักทีคนก็ได้”(46)

อาจกล่าวได้ว่า ความบกพร่องของพิธีกรรมประเพณีอยู่บนพื้นฐานของความรักและเชื่อมั่นในตัวเองมากเกินไป การประสบความสำเร็จอย่างสูงในธุรกิจอาจทำให้เสียทรงคนและหลงคิดไปว่าคนยิ่งใหญ่และเป็นศูนย์กลางของทุกสิ่ง เขาจึงไม่กล้าวางมือให้ลูกหลานดูแลงานเพียงลำพังโดยไม่มีเขาคอยชี้แนะอยู่ใกล้ๆ เช่นเดียวกับที่เขาพยายามแบกรับและรับผิดชอบความผิดพลาดที่เกิดขึ้นแม้ไม่อาจทำได้ทั้งหมด ดังกรณีที่เขียนก่อนหน้าขึ้นให้ณัณนถพรวัตต์ บริษัทสินทองคอร์ปอเรชั่นขาดทุน หรือกรณีของบริษัทการเงินยูนิเยนฯ เสียอีก พิธีกรรมทางศาสนาช่วยเหลือ เหลือยังเคยยึดถือความเห็นของคนเป็นใหญ่แทนที่จะคำนึงถึงมีคุณภาพเมื่อปฏิบัติจะให้เสียดีไปดูแลทรัพย์สินที่ฮ่องกงตามที่รอเจอร์ เพ็ชระแนะนำเพราะเกรงว่าตนเองจะได้กุมอำนาจบริหารทั้งหมดและรอเจอร์ก็อาจถือ โอกาสเข้ามารวบอำนาจจากตนเองได้ในภายหลัง (60)

ไม่เพียงไม่ยอมวางมือหรือเสถียรการทำงานลงเพื่อให้เวลาแก่ครอบครัว เหลือยังมีภรรยาน้อยด้วยความคิดที่ “ชายพิชพันธุ์” ที่เขาเชื่อว่าองอาจออกไปอีก แทนที่จะอาศัยความร่วมมือกันในฐานะของคนทำให้ลูกหลานมีคุณภาพ การเกิดมาท่ามกลางความสุขสบายทำให้ลูกหลานของเสียบางคนขาดความยังคิดในการดำเนินชีวิต แม้พิธีกรรมทางศาสนาแสดงเป็นตัวอย่างด้วยการทำดี ขยัน มีชีวิต หรือหมั่นแนะนำสั่งสอน แต่ลูกหลานก็ไม่ค่อยผูกพันกับเขาเท่ากับบทบาทซึ่งชื่นชมและบูชาของคนที่เห็นได้ชัด

เมื่อพิจารณาความบกพร่องทางคุณธรรมในนวนิยายเรื่องนี้จะพบว่า ส่วนใหญ่มีที่มาจากความหลงผิดและการยึดติดกับตัวเองมากเกินไป โดยเฉพาะเหลือที่มีอิทธิพลต่อตัวละครอื่นอย่างมากในฐานะที่เป็นหัวหน้าครอบครัว แม้โดยทั่วไปเหลือจะเป็นคนขยัน เขากิจการงานและซื่อสัตย์ แต่เพราะเขายึดตัวเองเป็นศูนย์กลางจึงมักทำสิ่งที่ตนพอใจ ซึ่งอาจไม่ใช่สิ่งที่ถูกต้องหรือยุติธรรมเสมอไป เช่นการสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวหรือความสัมพันธ์ทางธุรกิจโดยชอบแลกกับความสุจริตใจของลูกตั้งที่กำกับนภ และพยายามทำกับนุช

ที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ ผู้เขียนสามารถสร้างตัวละครแต่ละตัวให้มีทั้งแง่ดีและแง่ร้ายอย่างมีเหตุผล เช่นเทียนที่สร้างปัญหาให้เหลือมากกว่าถูกขายคนอื่น ๆ ก็เคยถูกบีบบังคับอย่างน่าเห็นใจ ระวี ควงคาร ชาดูชัย นันทนาและนราภกรก็เป็นเหยื่อเหยื่อของความอ้างว้างและโหยหา คนเหล่านี้เลือกที่จะหาความสุขในแบบที่ต่างกัน ทั้งที่เป็นอิสระแก่ตัวเองและที่พึ่งพิงผู้อื่น ทั้งที่ควงคารเลือกออกไปสู่โลกกว้าง ระวีเลือกที่จะเกาะติดคนพี่จนกระทั่งว่าคาญและผัดกันให้ระวีแต่งงานไป นันทนาเลือกยึดคาญชัยเป็นที่พึ่งเมื่อไกลจากคนที่เป็นที่รัก ประกอบกับชาดูชัยมักถูกมารดาครอบงำจนขาดความเป็นตัวของตัวเอง แม้ทั้งคู่อาจรักกันอย่างจริงใจแต่ก็ถูกขัดขวางเพราะเป็นเรื่องที่คิดจารีต ส่วนนราภกรก็ถูกเลี้ยงดูอย่างคาบไฉมาตั้งแต่เด็ก ทั้งขาดความรักความอบอุ่นจากบิดาที่ยุ่งกับเรื่องงานและมารดาที่ไม่กล้าแม้แต่จะยอมรับสั่งสอน ยิงอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี ตกกลลกับคนงานชั้นต่ำๆก็ทำให้นราภกรหลงผิดมากขึ้นจนต้องประสบกับเรื่องเลวร้ายในชีวิต

2.2 คุณค่าทางวรรณศิลป์ใน ลอคนายมังกร

ประภัสสร เสวิกุลเคยให้สัมภาษณ์ถึงความสำคัญของคุณรู้และทักษะในการใช้ภาษาของนักเขียน (ประภัสสร เสวิกุล, 2542 : 22, 26) ความใส่ใจในการใช้ภาษาเป็นที่มาของความพิถีพิถันในการสร้างงานของเขา ลักษณะเด่นด้านภาษาในงานเขียนของประภัสสรก็เป็นที่ยอมรับกัน เมื่อได้ศึกษา เวลาริมขวดแก้ว ผู้วิจัยพบว่าภาษาในนวนิยายเรื่องนี้เป็นวัสดุในการสื่อความขัดแย้งภายในของตัวละครและความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครได้เป็นอย่างดี ส่วนเรื่อง ลอคนายมังกร ได้รับคำชมจากนักวิจารณ์ว่า “เรื่องร้อยคำภาษาสะกดกลอนคณคาบ...งามจดด้วยอุปมาโวหารและสาธกโวหาร ทำให้สะกดเด่นราวกับเป็นวรรณคดีในวรรณคดี” (ธนศ เวศร์ภาภา, 2543 : 81) อย่างไรก็ตาม คุณค่าทางวรรณศิลป์ของนวนิยายไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสะกดสวยของคำบรรยายหรือพรรณนาเท่านั้น หากยังต้องอาศัยการเล่าเรื่องซึ่งเชื่อมโยงกับองค์ประกอบอื่นๆ เช่น ตัวละคร โครงเรื่องและแก่นเรื่อง ในที่นี้ ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ทฤษฎีทางวรรณศิลป์ใน ลอคนายมังกร ดังนี้

2.2.1 วิธีการเล่าเรื่อง

ลอคนายมังกร เป็นนวนิยายที่มีผู้เล่าเรื่องเป็นตัวละครในเรื่อง หรือที่เรียกว่า “ผู้เล่าเรื่องที่เป็นพยาน” ซึ่ง “มีความรับรู้จำกัด” มิได้รับรู้เรื่องราวทั้งหมดที่เกิดขึ้นกับตัวละครหลัก (อิรวดี โคถึงคะ, 2543 : 36) ผู้แต่งแก้ปัญหาโดยให้ผู้เล่ารู้เรื่องจากคนอื่น ๆ มาเสริมกัน การไม่เลือกให้ผู้เล่าเป็นผู้รู้แจ้งทำให้เรื่องดูสมจริง เพราะกล่าวถึงชีวิตตัวละครเอกที่มีช่วงวลาชยาวนาน ส่วนผู้เล่าเป็นเพียงคนรุ่นหลาน เมื่อเทียบกับการเล่าเรื่องใน เวลาริมขวดแก้ว ที่ใช้มุมมองภายใน แสดงความขัดแย้งของตัวละครที่ขาดภูมิภาวะในการเผชิญปัญหาเป็นหลัก จะพบว่าวิธีเล่าใน ลอคนายมังกร เหมาะสมกับเรื่อง que แสดงปัญหาขัดแย้งระหว่างตัวละครจำนวนมากในหลายช่วงเวลา เพราะผู้อ่านจะได้ทราบเหตุการณ์และความคิดของตัวละครต่างๆ ในแง่มุมที่หลากหลาย โดยผู้เล่าเรื่องมักจะรับฟังมา อย่างไรก็ตาม การที่ตัวละครอื่นเป็นผู้เล่าอีกต่อ ไม่ว่าจะป็นเหยียนเมียม นัฐ และคนอื่นๆ นอกเหนือจากเหตุการณ์ที่ในภาพประกอบเอง เท่ากับสร้างระยะห่างออกไปอีก ความประทับใจในความเข้มข้นของเรื่องของผู้เล่าเรื่องจึงลดทอนไป และทำให้ความสัมพันธ์ทางใจของผู้อ่านกับตัวละคร ไม่แน่นแฟ้นเท่าที่ควร นับเป็นจุดต่างสำคัญจากเรื่อง เวลาริมขวดแก้ว

ผู้เล่าเรื่องในที่นี้คืออนาที่ เป็นหลานปู่ของตัวละครเอก ทำหน้าที่คล้ายผู้สังเกตการณ์ แล้วบันทึกความเป็นมาและเป็นไปที่เกิดขึ้น ในครอบครัวของคนทั้งที่ ได้รับฟังมาและ ได้รู้เห็นด้วยตนเอง ผู้เล่ามีวิธีเล่าเหมือนกำลังสนทนากับผู้อ่าน คือแทนตัวเองด้วยสรรพนามบุรุษที่ 1 ว่า “ฉัน” เช่น “ฉันเคยเห็นรูปถ่ายของย่าใหญ่สมัยสาว ๆ” (10) “แต่ที่ฉันเคยกินกับข้าวฝีมือป้าขรก็เห็นว่าอร่อยดีทุกครั้ง”(31) “เรื่องราวของครอบครัวเราจะขาดตกบกพร่องไปอย่างมาก หากฉันไม่เล่า

ถึงอารมณ์ทนา" (86) และ "ฉันจำได้ว่าวันที่เกิดเรื่องใหญ่เป็นวันอาทิตย์ เพราะฉันกับพี่นึกไม่ได้ไปโรงเรียน" (127)(เน้นโดยผู้วิจัย) เป็นต้น นอกจากนี้ อีกถ้อยคำบางสิ่งที่คาดว่าผู้อ่าน (ซึ่งสมมุติเป็นผู้ที่เขาสันทนาด้วย) น่าจะรู้สึกได้แล้ว นับเป็นการทำให้เรื่องแต่งมีลักษณะเหมือนเรื่องจริงร่วมสมัย เช่น "ฉันคิดว่าหลายคนคงรู้จักหรือได้ยินชื่อปู่ฉันมาบ้าง...นายเหตอง ลือพาณิชย์ ใจล่ะ" (9) หรือ

...ฉันคิดว่าหลายคนอาจจะพอจำได้ว่า เมื่อ 2-3 ปีที่แล้ว มีอยู่สักหนึ่งซึ่ง "นัฐกิจโกศล" และครอบครัวเราขยันจัดงานต่างๆกันเหลือเกิน แปะจะเรียกได้ว่าเดือนหนึ่งไม่ต่ำกว่า 2-3 ครั้ง นี่ยังไม่รวมงานที่ไม่ได้ออกข่าวอีกมากมาย และแต่ละงานจะมีอานนท์เป็นพระเอกเดี่ยว ถ้าไม่เป็นประธานหรือรองประธานจัดงาน ก็ต้องเป็นแขกเกียรติยศคอยจับฉลาก หรือแจกรางวัลตอนศึกใหญ่ถึงงานจะเลิก และงานแบบนี้ปริยารมณ์มักจะไม่อยู่ในรายชื่อที่ได้รับเชิญ หน้าจั่วพอวันรุ่งขึ้นก็จะมีภาพของอานนท์ถ่ายคู่กับสาวสวยคนนั้นคนนี้ พร้อมคำกระวะเข้าเฝ้าเหล่าเล็กๆปรากฏตามหน้าคอลัมน์ข่าวสังคมหนังสือพิมพ์ (200-201)

หลายครั้งมีการแทรกคำปรารภให้คิดต่อ เช่นบทที่ 6 ขึ้นต้นด้วยความหมายของภาพมณฑลศิวอักษรจีนที่ใส่กรอบคิดไว้ในห้องโถงชั้นล่างของตึก โดยให้ความถึงคำพูดของเหตองและเนียม แล้วผู้เล่าตีความที่ความคิดของคนในปัจจุบันให้ผู้อ่านใคร่รู้ว่ามีปัญหาอย่างไรที่สวนทางกับความหมายดังกล่าว ดังข้อความว่า

เราว่าสังคมใดที่ผู้ใหญ่มิพรหมวิหาร ผู้น้อยมีความอ่อนน้อมกตัญญู สังคมนั้นก็มีแต่ความสุขความเจริญ...ในทางตรงกันข้าม ถ้าสังคมใดขาดคุณธรรม ผู้ใหญ่ไม่มีความเมตตากรุณา อัจฉริยยากเกินแก่ถึงถูกมอง บูญาชอบแน่คนประจบสอพลอ ผู้น้อยที่อ่อนแอเสียมคตยศ ความเคารพนับถือผู้ใหญ่ เป็นเหตุให้สังคมนั้นมีแต่ความเคียดริ้น รุนวาย และเสื่อมโทรมลง

อย่างไรก็ตาม ทุกครั้งที่เปิดประตูใหญ่เข้ามาเห็นรูปมณฑลและคำว่า "หงี" หรือ "คุณธรรม" ที่ห้องโถงชั้นล่าง ฉันก็คิดว่าจะถามตัวเองไม่ได้ว่า ทุกวันนี้คนในตึกหลังนี้ยังยึดถือในคติธรรมของปู่ฉันหรือไม่ อยุ่ก็กลัวเปล่า...(44-45)(เน้นโดยผู้วิจัย)

ถึงแก่ได้ว่า ภาวอกท้าวซุทที่เหตียงเทอกกล่าวกับถูกหลานมาชี้ว่าเป็นสิ่งสำคัญ แล้ว
แสดงความคิดในเชิงแย้งที่เป็นข้อสงสัยว่า ได้มีความเปลี่ยนแปลงทางคุณธรรมของคนรุ่นหลัง
วิธีถ้าโดยปรารภค่อท้ายเช่นนี้ปรากฏอยู่ตลอดเรื่อง อาจวิเคราะห์การเล่าเรื่องใน ตลอดท้ายมังกร
ได้ดังนี้

๕.2.1.1 การเรียงลำดับเหตุการณ์

นวนิยายเรื่องนี้มีทั้งสิ้น 45 บท มีลักษณะเป็นการเล่าย้อนหลัง เริ่มด้วยการนำเสนอ
ประวัติการวิวางตัวของตัวเอกที่โยงกับตัวละครอื่นคือบทที่ 1 ถึงบทที่ 3 แล้วเล่าว่าตัวเอกต้อง
แก้ไขปัญหาย่างไร ทั้งที่เป็นความขัดแย้งระหว่างตัวเอกกับตัวละครอื่น และความขัดแย้งระหว่าง
ตัวละครต่างๆ เหตุการณ์ต่างๆจะเรียงตามลำดับเวลา โดยมีบางช่วงเล่าย้อนถึงอดีตเพื่อเสริมหรือ
อธิบาย เราสามารถเรียงลำดับเหตุการณ์ได้ดังนี้

- 1) เพลียงเข้ามาเมืองไทยจนถึงช่วงที่เขาสร้าง โรงงานทอผ้าแห่งแรก (บทที่ 1-2)
- 2) เพลียงแต่งงานกับเนียม รับเหมยมาถึง ภรรยาคนแรกและบุตรมาจาก ประเทศจีน ต่อมาก็ส่งเทียมและแอนตี้ บุตรที่เกิดจากภรรยาแรกไปเรียนต่อที่ฮ่องกง เทียมมี ภรรยาขณะเรียนทำให้เพลียงและเหมยถึงไม่พอใจ (บทที่ 2)
- 3) แอนตี้เรียนจบกลับมาจากฮ่องกง แอนตี้แต่งงานกับเบ็กกี้ ลักษณะนิสัย และพฤติกรรมของนัฐ บุตรคนแรกที่เกิดจากเนียม (บทที่ 3)
- 4) นัฐตกลงอยู่กับออร์ ภริณีถึงนง บุตรคนที่ 4 ของเพลียงว่าเป็นถูก กตัญญู (บทที่ 4)
- 5) นภเชื้อพิงและยอมทำคามคำสั่งของเพลียงทั้งเรื่องงานและคู่ครอง (บทที่ 5)
- 6) กล่าวถึงคุณธรรมที่เพลียงยึดถือ นุช บุตรสาวคนโปรดของเพลียง พยายามต่อต้านเขาเสมอ (บทที่ 6-7)
- 7) เพลียงตั้งกิจการเมือง แอนตี้กุมอำนาจการบริหารแทน เพลียงเปิดบริษัท ทริสต์ที่ฮ่องกง เทียมได้ดูแลทริสต์ เทียมก่อนหนีสิน เพลียงเข้ามาแก้ไขปัญหา (บทที่ 7-9)
- 8) เบ็กกี้และเหมยถึงขัดแย้งกัน เพลียงกลับเมืองไทย ตั้งอำนาจคืนจาก แอนตี้ (บทที่ 10)
- 9) หวาง เทียมที่เพลียงพบ โศกบังเอิญกลายเป็นกำลังสำคัญในการทำกิจการ ทริสต์ บิดาของเบ็กกี้เสียชีวิต เบ็กกี้ต้องเดินทางไปมาระหว่างฮ่องกงกับไทย เหมยหลังและเบ็กกี้ ขัดแย้งกัน (บทที่ 11-12)

- 10) เกียรติถึงนันทนาว่าจะทำให้หญิงเสียใจ วิธีการทำงานของหญิง เทียบ
กับบรรดาคนที่สาม (บทที่ 12-14)
- 11) ลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของชาวยุช (บทที่ 15-16)
- 12) นิสัยและพฤติกรรมของระวี นำย้อนถึงช่วงที่ระวีอยู่กับเพื่อนขณะดูแล
ทรัพย์สินที่ฮ่องกง การตายของหวาง (บทที่ 16-17)
- 13) ความสัมพันธ์ของชาวยุชกับนันทนาจนถึงนันทนาเสียชีวิต (บทที่ 18-21)
- 14) นนท์เขียนตำราเชิงลับจากต่างประเทศมาช่วยดูแลกิจการที่เมืองไทย นนท์
เกลี้ยกล่อมให้ระวีแต่งงานกับสุวิตรา สุวิตราพยายามเอาใจเป็กก็และเทมฮถึง (บทที่ 21-24)
- 15) หญิงปลัดชาวยุชจากตำแหน่งรองผู้จัดการใหญ่บริษัทธุรกิจ อะ-กา-โมค
ชาวยุชเปิดบริษัทสินทอง คอร์ปอเรชั่นแข่งกับหญิง (บทที่ 24-25)
- 16) ชีวิตและการเลือกอาชีพของควงควา บุตรสาวของเทียน (บทที่ 25-26)
- 17) บริษัทสินทองฯ ขาดทุน หญิงยื่นมือเข้าไปช่วยใช้หนี้ ชาวยุชเปิดบริษัท
ยูเนียนฯ (บทที่ 27)
- 18) ระวีและนนท์ค้างหมายปองปริยารณ์ซึ่งมีความสัมพันธ์ลับๆ กับบุลกักดี
เมื่อถูกรางจากบุลกักดี ปริยารณ์ก็อยู่กินกับนนท์โดยไม่ได้แต่งงาน นนท์และระวีมีนิตติ้งต่อกัน
สุวิตราพยายามแยกปริยารณ์ออกจากนนท์ บริษัทยูเนียนฯ ของชาวยุชกำลังเฟื่องฟู (บทที่ 28-30)
- 19) นางงาไปเรียนต่อและแต่งงาน หย่าร้าง คลอดบุตร กลับเมืองไทยจนถึง
ได้เป็นผู้จัดการบริษัทสหธุรกิจ บุชไม่พอใจแต่เนียมซีเหตุผลจนเธอยอมรับ (บทที่ 31-32)
- 20) สุวิตราอภัยยอมแยกปริยารณ์ออกจากนนท์ ปริยารณ์ตอบได้โดยทำ
ที่ให้ความหวังกับระวีจนระวีหย่ากับสุวิตรา ปริยารณ์แสดงตนเป็นภรรยาของนนท์โดยไม่สนใจ
ระวี ระวีใช้สหพันธ์คนงานเป็นเครื่องมือแก้แค้นนนท์ นัฐและนภช่วยแก้ไขสถานการณ์ (บทที่
33-36)
- 21) นางงากับบทบาทการทำงานและความรัก (บทที่ 37-38)
- 22) ย้อนกล่าวถึงยุคเฟื่องฟูของเทียน แอนดี้ และชาวยุช บริษัทยูเนียนฯ
ของชาวยุชประสบปัญหา ชาวยุชหนีออกนอกประเทศ หญิงและแอนดี้พยายามช่วยหญิงแต่
ไม่มีใครเห็นด้วย หญิงสิ้นหวัง (บทที่ 39-40)
- 23) เปรียบเทียบนิสัยและพฤติกรรมของหญิงกับจิว เพื่อนที่มาจากเมืองจีน
ด้วยกันและเป็นพ่อค้าของนอก กล่าวถึงคอน ตามีของบุช (บทที่ 41)
- 24) นำถึงเรื่องราว บุตรคนสุดท้ายของหญิงที่ใช้ชีวิตอย่างมิดชิดจนกลายเป็น
คนพิการ (บทที่ 42-43)

25) อาการป่วยของเหเถียงยิ่งทรุดลง แต่หวังว่าจะตายโดยมิถูกทรมานอยู่พร้อมหน้า ในวันสุดท้ายของชีวิต เขาอ่ยปากขอให้บุตรหลานปรองคองกัน ชาวจีนยกถันมามอบตัว เหเถียงได้พบชาวจีนเป็นครั้งสุดท้าย เหเถียงถึงแก่กรรมอย่างหมดกังวล (บทที่ 44-45)

๕.2.1.2 การเชื่อมโยงระหว่างบท

เนื้อเรื่องส่วนใหญ่มีความต่อเนื่องกันและมีเชื่อมโยงกันด้วยข้อความท้ายบทและต้นบท เช่นข้อความตอนท้ายของบทที่ 3 กล่าวถึงนักรบว่าเป็นคนมีความสามารถและไม่ทำให้พ่อแม่มิลาหวัง ยกเว้นครั้งที่ตัดสินใจแต่งงานกับออร์ หญิงที่มีอายุแก่กว่าตน 5 ปี ค่อยมาเมื่อเริ่มต้นบทที่ 4 ก็มีการขยายความถึงลักษณะนิสัยและการทำงานของออร์ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างเธอกับมารวมถึงท่าทีของเหเถียงและเมียมดต่อเธอไว้ (29-32)

ตัวอย่างอื่นๆ อาทิ ท้ายบทที่ 7 และต้นบทที่ 8 ผู้เล่ากล่าวถึงที่เหเถียงเสียการเมืองและทิ้งธุรกิจมูลค่ามหาศาลในเมืองไทยไว้กับเนียน เทียนและแอนดี้ แชนส์ทำให้คนงานยอมรับอำนาจจนได้บริหารงานเต็มตัวในช่วงนั้น(55-58) ท้ายบทที่ 8 กล่าวว่หลังจากเลิกค้าเทียน ไปดูแลบริษัทที่ดัดที่ฮ่องกงแล้ว เหเถียงซึ่งไปดูแลทางการค้าอยู่ที่สหรัฐอเมริกาได้รับโทรเลขด่วนให้ไปจัดการเรื่องหนี้สินของบริษัท บทที่ 9 ย้อนกล่าวถึงสาเหตุของหนี้สินว่าเป็นเพราะการใช้ชีวิตอย่างฟุ้งเฟ้อของเทียน และเล่าถึงการแก้ไขปัญหาที่เหเถียงหันไปจัดการเงินมาได้ใหม่(61-64) ช่วงปลายบทที่ 9 ก็ทิ้งท้ายไว้ว่าเหเถียงกลับมาเมืองไทยและตั้งสำนักงานกลางเพื่อตั้งอำนาจคืนจากแอนดี้ เมื่อถึงช่วงต้นของบทที่ 10 ผู้เล่าได้เล่าย้อนถึงเหตุผลที่แอนดี้จัดตั้งบริษัทเดี่ยวที่ขยายจากธุรกิจหลักทรัพย์และธุรกิจการทอมากกว่าบุคคลที่เหเถียงจัดการเองเพราะอิทธิพลของเหมยหลิงโดยแทรกการบรรยายถึงพฤติกรรมของเหมยหลิงไว้ จบบทนี้ที่เหเถียงจัดการอุปบริษัทเหล่านั้นอย่างกะมุนตะมอม(67-69,73)

นอกจากนี้ ยังมีการเล่าเรื่องแบบเชื่อมโยงดังกล่าวในช่วงกลางเรื่องและท้ายเรื่อง เช่น ท้ายบทที่ 22 เมื่อผู้เล่ากล่าวถึงชาวจีนและนันทว่ามิสนใจก็เคียงกัน เพราะชาวจีนชอบสวยและมิรูานะ นนทก็มีความรู้สูง ส่วนระวีถ้าเป็นมาแข่งก็จัดเป็น "บ้านนอกสายคา" หลังจากนั้นก็ทิ้งท้ายไว้ว่า "แต่ใครบ้างจะคิดว่า บางครั้งบ้านนอกสายคาก็กลับกลายเป็นบ้านคไปได้อย่างไม่คาดฝัน" (154) พอถึงบทที่ 23 ก็กล่าวถึงวัยเด็กโดยย่อของระวี(เจ้ากับที่เล่าไว้ในบทที่ 2) และลักษณะค้อยที่ทำให้เขาไม่มีผู้สนใจ จนถึงเหตุการณ์ที่ระวีกลายเป็นคนแรกที่แต่งงานในบรรดาชายหนุ่มทั้งสาม (155-159) ช่วงปลายบทที่ 31 ผู้เล่ากล่าวถึงนางพางซึ่งเป็นคนคิดสนใจเร็วตั้งแต่เธอได้แต่งงานขณะไปเวียนค่อที่อเมริกา ค่อยมาก็หย่าและตลอดบุตรในวันที่รับปริญญา ผู้เล่าทิ้งท้ายไว้ว่านางพางเป็นบุตรสาวที่เหเถียงทิ้งรักและสงสารจึงมอบหมายตำแหน่งผู้จัดการบริษัททอผ้าให้(210) เมื่อถึงบทที่ 32 ผู้่านจึงได้เข้าใจว่าเหเถียงได้พิสูจน์ให้เห็นกันว่านางพางเหมาะสมกับตำแหน่งนี้ด้วยการสัมภาษณ์ที่ใช้เวลานานเกือบ 3 ชั่วโมง โดยผู้บริหารบริษัทในเครือสหรัฐกิจ (213) เป็นต้น

เห็นได้ว่า โครงเรื่องที่ประกอบด้วยความขัดแย้งของตัวละครจำนวนมากในช่วงเวลา กว่าสี่สิบปีมีผลให้จึงเป็นต้องซุกซำหรือซุกค้ำเพื่อกระตุ้นการคิดตามและสร้างอารมณ์ โง่งใน แต่ละบท อาจเป็นได้ว่า การแยกถ้าวโดยไม่รวมเรื่องเดียวกันไว้ในบทเดียวเป็นความตั้งใจของผู้เขียนที่จะใช้วิธีนี้เพื่อดึงดูใจให้ผู้อ่านติดตามต่อ เนื่องจากเป็นนวนิยายที่ลงพิมพ์เป็นตอนๆ ใน นิตยสาร ผู้เล่ามักถ้าวให้ติดตามอ่านผลของพฤติกรรมหรือการตัดสินใจที่ตัวละครคาดกันไม่ถึง เช่น ทัชชบทที่ 15 ที่กล่าวว่า “ฉันมีความรู้สึกที่ฝังใจอยู่เสมอว่า งานเลี้ยงคืนนั้นช่างสนุกสนานและ เน้นนามจนเหมือนจะ ไม่มีเวลาสิ้นสุด ... ทั้งๆ ที่มันแค่แว่นเพียงเป็นการเริ่มต้นแห่งฝันร้ายในชีวิต ของหลายๆคนเท่านั้นเอง” (107) หรือถางบทที่ 24 ที่ถ้าวถึงงานแต่งของระวีว่า “แต่ใครเล่าจะ คาดการณ์ได้ล่วงหน้าว่า หลังจากงานที่ระวีแล้ว ปู่ก็ไม่มีโอกาสจัดงานแต่งงานให้ลูกหลานคน โหนอีกเลย”(163)

นอกจากนี้ การซุกซำยังปรากฏบ่อยครั้งคล้ายต้องการทวนความแก่ผู้อ่านหรือเน้นย้ำ ลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครที่สัมพันธ์กับ โครงเรื่อง เช่นที่ถ้าวถึงความรู้สึกที่ เหมยหลังมีต่อทรงศรี ตะโกใหญ่ของคนในบทที่ 2

...แม้ว่าตอนหลังปู่จะค่อยคลายความขឹងเคียดปีาทรงศรีจริงมาก
แต่ช่วงตอนหลังก็ยังคงโกรธแค้นลูกตะโกใหญ่อยู่ไม่หาย เพราะถือว่า
ปีาทรงศรีเป็นคนฆ่าตายอนาคตของลุงเขียน ทำให้กิจการค้าหลายอย่าง
ของปู่มาตกอยู่กับพวกลูกๆ่าเขียน แทนที่จะเป็นของลุงเขียนกับลุงแอนต์
ที่เป็นลูกชายคนโตของตระกูล (21) (เน้น โดยผู้วิจัย)

ข้อความข้างต้นปรากฏต่อจากการถ้าวถึงความผิดพลาดของเขียนที่มีภรรยาทั้งที่อ้างเขียน ไม่จบ ระวี บุตรของเขียนถูกส่งกลับมาเมืองไทย แล้วทรงศรีตลอดบุตรคนที่สอง เขียน ถ่มเจ็บเพราะต้องทำงานไปด้วย เมื่อเหลืองให้เขียนพรวนกรรขากกับมาช่วยดูแลโรงงานทอผ้า แห่งใหม่ที่พระประแดง เหลียงและเหมยหลังก็ยังนิทาที่เอ็นซากับทรงศรี จนระวี “มีชีวิตอยู่เหมือน นางถ้าว” (20) ผู้เล่าได้ถ้าวถึงเรื่องนี้อีกครั้งในบทที่ 15 ซึ่งเป็นบทที่เน้นการถ้าวถึงรูปลักษณ์และ บทบาทของชาวยุช บุตรคนเดียวของแอนต์กับเบ็กก็ การถ้าวถึงความไม่พอใจของเหมยหลัง ต่อทรงศรีในบทนี้อีกครั้งหนึ่งซึ่งห่างจากครั้งแรกถึง 13 บทเป็นการให้คำอธิบายเหตุผลที่ชาวยุช “ถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง” ตั้งแต่ยังไม่เกิด ดังข้อความว่า

ก่อนที่จะมีที่ชาวยุชนั้น ปู่กับย่าหมยหลังมีที่ระวีกับพี่ควงความเป็น หลานคู่แรก ซึ่งก็ไม่ได้ได้รับความรักใคร่ใคร่มานัก เพราะปู่โกรธที่ ลุงเขียนกับปีาทรงศรีจึงตกก่อนห้ามตั้งจันจะตัดเป็นตัดคล้ายกับลูกชาย

คนหัวปี ส่วนอำมหยหลังก็เกลียดชังลูกสะใภ้ใหญ่ เพราะถือว่าเป็น
 คนที่ตายขนาดของลุงเหียน ทำให้กิจการค้าหลายอย่างของปู่ต้องมา
 ตกอยู่กับพวกลูกๆสาขาย่าเหมย แทนที่จะเป็นของลุงเหียนหรือลุงแอนที่
 ซึ่งเป็นลูกชายคนโตของลุง... ดังนั้นเมื่อป้าเป็กก็มีพี่ชายชาย ย่า
 เหมยหลังก็หมายมั่นปั้นมือว่า หลานชายคนนี้จะเป็นส่วนกับความร่ำรวยที่ส่งต่อ
 ฝากของแก่ที่เกิดจากการกระทำของลุงเหียนและป้าทรงศรี แต่เมื่อแก่
 เกิดมาระหว่างลูกสะใภ้คนเล็กเรื่องที่มีป้าเป็กก็บังคับให้ลุงแอนดีไปทำหน้าที่
 ป้าเป็กก็ก็เห็นลูกชายคนเดียวไว้เป็นสมบัติส่วนตัว ไม่ยอมให้ย่าเหมยหลัง
 เข้าไปมีส่วนยุ่งเกี่ยวด้วย (102-103) (เน้น โคซซูวิจย)

ประเด็นที่ชาดูชัยถูกใช้เป็น “เครื่องมือทางการเมือง” ในครอบครัวปรากฏในที่ต่างๆ
 คือ ในบทที่ 8 ผู้เล่ากล่าวถึงเหตุผลที่เกลียดชังให้ชาดูชัยไปอยู่กับเหียนที่ฮ่องกงแทนที่จะเป็นระวี
 บุตรของเหียน ว่าเป็นเพราะ

...ปู่ต้องการใช้หลานชายเป็นสะพานหินสู่ความสัมพันธ์กับพ่อของ
 ป้าเป็กก็ รวมทั้งให้พี่ชาดูชัยอยู่ภายใต้การเลี้ยงดูของลุงเหียน โดยหวังว่า
 เมื่อลุงแอนก็จะสามารถกุมอำนาจในบริษัทต่างๆที่กรุงเทพฯได้
 แต่ลุงเหียนก็อาจดำอำนาจเหนือจิตใจลูกชายคนเดียวของลุงแอนที่
 ไวชิกรุ่นหนึ่ง (61) (เน้น โคซซูวิจย)

ในบทที่ 8 ผู้เล่ากล่าวถึงบันทึกที่เกลียดชังไปไว้ในหนังสือแนงงานแซอิดว่ารอยเจอร์ เพอ
 บิดาของเป็กก็มีส่วนช่วยให้เกลียดชังบริษัททรัสต์ที่ฮ่องกง แล้วเล่าว่ารอยเจอร์กับเกลียดหมางเมิน
 กันเมื่อเกลียดให้เหียนมาดูแลบริษัทดังกล่าวแทนที่จะเป็นแอนดี บุตรชายของรอยเจอร์ เกลียดจึงให้
 ชาดูชัย บุตรของแอนดีมาอยู่กับเหียนที่ฮ่องกงเพื่อกระชับความสัมพันธ์กับรอยเจอร์ ในบทที่ 15
 ซึ่งเป็นบทที่กล่าวถึงชาดูชัย ผู้เล่าก็กล่าวถึงประเด็นนี้ซ้ำอีก

พี่ชาดูชัยถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองครั้งตัวอีกคราวหนึ่ง
 เมื่อตอนที่ปู่ไปอยู่ฮ่องกงและตั้งบริษัทเนชั่นแนล ทรัสต์ขึ้น...
 ตอนนั้นพ่อของป้าเป็กก็ต้องการที่จะให้ลูกเขยของตนมาช่วยปู่ดูแล
 บริษัททรัสต์ แต่ปู่กลับเลือกลูกชายคนใหญ่แทน และเพื่อเป็น
 การประนีประนอมกับพ่อของป้าเป็กก็ ปู่ก็สั่งให้ลุงแอนดีส่งลูกชาย
 คือพี่ชาดูชัยไปอยู่กับลุงเหียน ทั้งยังหวังว่าเมื่อตอนนั้นลุงแอนดีจะ

สามารถควบคุมอำนาจในบริษัทต่างๆทางกรุงเทพฯไว้ได้ แต่ดูเขียน
ที่อาจจะกำอำนาจเหนือจิตใจของชาวยุโรปไว้ที่ชั้นหนึ่ง(103)

ผู้อ่านได้รับรู้มาตั้งแต่บทที่ 8 ว่าเหตุที่ยอมขัดใจรอเจอร์เพราะ ไม่ต้องการให้แอนตี กุมอำนาจทั้งที่เมืองไทยและฮ่องกง และอาจเกรงว่ากิจการในเมืองไทยจะ “ถูกย้ายมือจาก...แอนตี มาสู่พ่อของ...เป็กก็ในภายหลัง”(60) น่าสังเกตว่า การย้ายประเด็นนี้ในบทที่ 8 และบทที่ 15 มีความสัมพันธ์กับประเด็นที่ผู้เล่ากล่าวในบท 14 ว่าชาวยุโรปเป็นคนเดียวที่ไม่ได้โกต้อคิดเหยียดและ เนิยม ทั้งเป็นคนเดียวที่ไม่เคยได้ฟังนิทานเกี่ยวกับความกตัญญูที่เหยียดและนิยมเล่า ในบทที่ 15 ทวน ซุคฮ่าถึงเรื่องที่ชาวยุโรปถูกส่ง ไปอยู่ฮ่องกงตั้งแต่เด็กดูเหมือนเป็นเจตนาของผู้เล่าที่ต้องการเน้น ให้คิดว่า การถูกใช้เป็นเครื่องมือสนองความพอใจของผู้ใหญ่เป็นความคิดฟุ้งเฟ้อที่ส่งผลกระทบต่อ ชีวิตของชาวยุโรป ดังเห็นได้ว่า ชาวยุโรปขาดความผูกพันกับคนในครอบครัวและขาดโอกาสที่จะ ชิมซับคุณธรรมที่เหยียดและนิยมพม่าตอน การเติบโตมาอย่างสุขสบายเมื่ออยู่กับเหยียนซึ่ง เพลิดเพลินกับการหาความสุข (62) และ ได้รับอิทธิพลจากพวกถูกเย็บ(66) ก็ดูเหมือนจะแสดงว่า ชาวยุโรปถูกกำหนดให้ไม่มีแนวทางที่คิดฟุ้งเฟ้อมาตั้งแต่อายุ 6 ขวบ ดังที่ผู้เล่าปรารภต่อมาในบทที่ 15 ว่า “ไม่มีใครตอบได้ว่า ความคิดของปู่ในครั้งนั้นถูกหรือคิดที่เอาดีแก่ก็บางคนหนึ่งไปไว้ในมือของคนแก่ที่ไว้หัวสองคน และคนหนุ่มที่กำถึงหลงระเห็จกับชีวิตสำราญอีกคนหนึ่ง”(103)

อาจวิเคราะห์ได้ว่า การย้อนเหตุการณ์และการซุกซำเป็นความตั้งใจของผู้เขียน และเป็นวิธีเล่าที่กระตุ้นการขบคิดของผู้อ่าน เพื่อจะได้เข้าใจลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละคร ว่าสมเหตุสมผลอย่างไร ดังเห็นได้จากชาวยุโรปที่ถูกเหยียดใช้เป็นเครื่องมือในกรณีข้างต้น เขาถูก เพาะบ่มจนมีนิสัยไม่รับคิดชอบและฟังเพื่อไม่ต่างจากเหยียน เมื่ออยู่เมืองไทยก็มีเป็กก็ที่ส่งเสริมใน ทางที่คิด แม้มีความสามารถแต่ชาวยุโรปก็ถูกใช้อย่างไม่เหมาะสม

การเล่าค้างเป็นอีกกลวิธีหนึ่งที่ผู้เขียนใช้สร้างความสนใจของผู้อ่าน มีหลายเหตุการณ์ที่ ผู้เล่าเล่าค้างไว้ แล้วจึงเล่าต่อภายหลังโดยอาจทิ้งระยะห่าง ไปอีกหลายบทจึงกล่าวต่อ เช่นบทที่ 2 กล่าวถึงแอนตีว่ากลับมามีเมืองไทยได้ไม่นานก็รีบเร่งให้เหยียด ไปดูขอเป็กก็ที่ฮ่องกง ผู้เล่ากล่าวว่า การไปดูขอสะโงเป็นการเดินทางครั้งแรกของเหยียด แล้วเล่าค้างไว้ว่า “ใครจะคาดคิดว่าอีกเพียง 1 ปีต่อมา ปู่จะต้องเดินทางออกจากเมืองไทยอีกครั้งหนึ่ง และครั้งนี้จากไปนานถึง 5-6 ปี” (22) เมื่อถึงบทที่ 7 ก็เล่าต่อโดยอธิบายว่าเหยียดตั้งทหารคนสนิทของผู้มีอำนาจทางการเมืองมาเป็น ประธานบริษัทหลักทรัพย์ที่ตั้งขึ้นเพื่อหาทุนขยายกิจการ ทุกอย่างดำเนินไปด้วยความราบรื่นจนมีความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เหยียดก็ถูกพ่วงดึงจนต้องหนีออกจากประเทศไทยอย่างกะทันหัน (54-55)

ช่วงกลางบทที่ 7 บทที่ 9 และบทที่ 15 มีการเล่าค้างคล้ายจะเกริ่นนำถึงความน่ารังเกียจ ของชาวยุโรปในทำนองว่าเขาจะนำความเสื่อมเสียมาสู่ครอบครัว โดยบทที่ 7 เล่าถึงการสนทนา

ระหว่างนุรและคนอื่นๆที่อยู่กันถึงพฤศจิกายนของกลุ่มแก๊ง ออฟ ไฟว์ ในอซซิด แล้วดวงดาว สมาชิกคนหนึ่งของกลุ่มก็พูดถึงซาอูซัยขึ้นมาทำให้เกิดปฏิกิริยาอย่างชวนตกใจ ดังนี้

“โอ๊ย...” ซาอูซัยร้องสั้นเหมือนโคนเข็มนา มือ “พูดถึงใครก็พูดเถอะ แต่อย่าพูดถึง โอ้หมอนี่ให้ฉัน ได้ยินเลย เวรกรรมอะไรก็ไม่รู้ต้องเกิดมาเป็นญาติโกโหติกาด้วย”

คนทั้งสี่ที่ได้ชื่อว่าเป็นส่วนหนึ่งของ “แก๊ง 5 คน” ในอซซิดสบตากัน และมองออกไปในความมืดเบื้องนอก มีเพียงเสียงถอนหายใจอย่างเหนื่อยอ่อนดังขึ้นเบาๆ แทนถ้อยคำสนทนาที่สนุกสนานเมื่อครู่(53)

บทที่ 9 ผู้เล่ากล่าวถึงเหตุการณ์ที่ซาอูซัยไปเดิน โดที่ฮ่องกง เขาได้คลุกคลีกับภรรยาของคานที่เป็นถูกเรือ โดยได้แรงสนับสนุนจากคานที่หวังจะปลุกฝังนิสัยรักการเดินเรือเพื่อสืบทอดกิจการในอนาคต แต่สิ่งที่ซาอูซัยได้รับกลับตรงข้ามกัน

...สิ่งที่ซาอูซัยได้มากกลับเป็นนิสัยมักลง ภูเขาเพชรซึ่งคิดมาจากพวกถูกเรือ อย่างไรก็ตาม ซาอูซัยก็ฉลาดพอที่จะเก็บซ่อนนิสัยแถวเรือเหล่านั้นไว้ภายใต้ท่าทางภายนอกที่ดูต้องแคตัวและสุภาพเรียบร้อย และอีกหลายปีต่อมา เมื่อสิ่งที่ถูกเก็บอยู่ภายในเปิดเผยออกมา ก็สายเกินกว่าที่ใครจะแก้ไขอะไรได้ทัน(66)

เมื่อถึงบทที่ 15 ผู้เล่าได้เล่าถึงลักษณะนิสัยและพฤศจิกายนโดยทั่วไปของซาอูซัย และความคิดเห็นที่คนอื่นในครอบครัวมีต่อเขา เช่นกล่าวถึงความเห็นของนภที่ว่า ซาอูซัยเป็นเหมือนมิกคมที่ส่องไข้อย่างระมัดระวัง “หากพลาดพลั้งเกิดบาดไม้บาดมือเข้าจะไปกล่าวโทษว่า มีคนมันคิดแต่ฝ่ายเดียวก็คงไม่ถูก” ส่วนสิรินั้นคิดว่า “เป็นทั้งบุญและทั้งกรรมของพระคุณถือหาผิซัย ที่ได้คนอย่างซาอูซัยมาร่วมวงส่วน” (102) ต่อมาก็กล่าวถึงหลักการอุโงวงเอ็งที่เหลืองมักใช้คัดเลือกคนเข้าทำงานกับคน แต่ไม่มีมัยใช้วิธีเดียวกันกับบุตรหลาน เพราะถือว่าลูกหลานเป็นเหมือนดาไม้ที่แตกจากคันของคน “จะชั่วหรือดีอย่างไรก็ดัดกัน ไม่คายขายกันไม่ขาด” แล้วเล่าว่ามีบางบทพูดทำนองเยาะเย้ยเกี่ยวกับเรื่องของซาอูซัยว่า “ดีแต่ที่ฮวงโงวงเอ็งคนอื่น โดยไม่พิจารณาถูกหลานตัวเอง” (105)

การเล่าห้วงไว้ในบทต่างๆเหล่านี้เข้าความสนใจให้ผู้อ่านใคร่รู้ว่าความคิดพลาคของซาอูซัยคือเรื่องใดบ้าง อย่างไร ญาติพี่น้องรอบข้างจึงมีปฏิกิริยาแง่ลบต่อเขาอย่างมากถึงขนาดไม่ฮยาอ่อยถึง ผู้อ่านจะได้ทราบเรื่องซัดขึ้นในบทที่ 18 -21 ที่เล่าต่อถึงความสัมพันธ์ของซาอูซัยกับ

น้ำหนักจนถึงน้ำหนักเฉลี่ย (122-143) และบทที่ 24 ที่เขาพัวพันในคดีที่หญิงสาวคนหนึ่งที่เขามีความสัมพันธ์ด้วยเสียชีวิตเพราะตกเลือดหลังจากทำแท้ง (165-166) นอกจากนี้ในบทที่ 27 และ 39 ยังมีเรื่องความทะเลาะวิวาทของราดูรัชกับธุรกิจที่เขาเปิดแข่งกับกิจการหลักของครอบครัว แต่ไม่ประสบความสำเร็จ และบริษัทการเงินที่เฟื่องฟูในระยะแรก แต่ต่อมาก็ประสบปัญหาจนราดูรัชตกเป็นอาชญากรทางเศรษฐกิจต้องหนีไปต่างประเทศ (179-184, 254-257) หลายเรื่องที่ราดูรัชกระทำสร้างความเสียใจและความเสื่อมเสียแก่หญิงและครอบครัวไม่น้อย ผู้อ่านจึงเข้าใจเหตุผลที่เขาถูกกล่าวถึงในแง่ลบเสมอ

นอกจากต้องเรื่องข้างต้นค้างได้กล่าวมาแล้ว พบว่าการเล่าค้างยังปรากฏอีกหลายที่โดยกระจายอยู่ตลอดเรื่อง เช่น ในช่วงปลายบทที่ 10 ผู้เล่ากล่าวถึงความไม่พอใจที่เหยหยถึงมีต่อเป๊กกี้ แม้จะถูกกำราบจนเป๊กกี้ได้สติซัดในน้ำนไป แต่เหยหยถึงก็ยังรอ โอกาสที่จะแก้แค้น (73) เมื่อถึงบทที่ 12 เหยหยถึงถือโอกาสสร้างความแตกแยกให้แอนดี้กับเป๊กกี้ในช่วงที่เป๊กกี้เดินทางไปจัดการเรื่องมรดกของบิดาที่ย่องกงด้วยการสนับสนุนให้แอนดี้มีความสัมพันธ์กับพนักงานในบริษัท แต่ไม่สำเร็จ (82-84) ทั้งบทที่ 16 เล่าค้างไว้ว่าระวีกับนันทที่เคยรักกันมากจะหึงใจกัน (114) แล้วมาขยายความต่อในบทที่ 28-30 และบทที่ 33-35 และท้ายบทที่ 32 เล่าถึงนางพางว่ามีความสามารถด้านการงานแต่ก็มีปัญหาเรื่องความรัก แล้วเล่าต่อในบทที่ 37-38 ว่าปัญหานั้นมีอย่างไร กับใครบ้างจนถึงนางพางตกลงอยู่กับวินวันศรี เป็นต้น

2.2.2 การบรรยายความและการพรรณนาความ

ใน ลอดลายมังกร บทบรรยายและพรรณนาความปรากฏมากกว่าบทสนทนา เนื่องจากเป็นการเล่าเรื่องที่ใช้เล่าซึ่งเป็นตัวละครรุ่นหลานได้รับฟังมาเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะเรื่องในอดีตของตัวเอกและตัวละครอื่น ส่วนเหตุการณ์ที่อยู่ในช่วงที่ผู้เล่าเกิดทันหรือรู้ความก็ไม่ใช่เหตุการณ์ที่ผู้เล่ารู้เห็นไปเสียทั้งหมด เมื่อเรื่องนี้เกี่ยวข้องกับตัวละครจำนวนมากและปรากฏในฉากที่หลากหลาย ในส่วนชีวิตและการสร้างตัวของตัวละครเอกที่จำเป็นต้องกล่าวอย่างรวบรัด การบรรยายความจึงนำเสนอประเด็นสำคัญได้ที ทั้งส่วนที่เป็นฉาก เหตุการณ์ บุคลิกลักษณะและภูมิหลังของตัวละคร ตลอดจนช่วยในการดำเนินเรื่อง ในที่นี้ จะแบ่งการวิเคราะห์บทบรรยายและพรรณนาความออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

2.2.2.1 กิ่งที่ผู้เล่ารับฟังมา

ก. ความเป็นมาและนิสัยของตัวละคร

โดยทั่วไปพบว่า บทบรรยายช่วงแรกของเรื่องแสดงถึงอุปสรรคหลายอย่างของเหยหยก่อนจะตั้งตัวได้เพื่อเน้นให้เห็นความเหนื่อยยากที่ศิษย์ความมานะพยายามของเขา โดยไม่ได้ระบุว่าผู้เล่าฟังมาจากใคร แต่อาจเป็นเรื่องที่รู้กันในครอบครัว ดังบทบรรยายต่อไปนี้

เมื่อปูมาถึงเมืองไทอใหม่่านั้น อยู่ในลักษณะที่เรียกกันว่า "เดือนหินหมอนเิน"
และเริ่มงานครั้งแรกด้วยการเป็นช่างรับจ้างแบกกระสอบข้าวสาร...

ปูเป็นช่างจนเก็บเงินได้พอสมควรจึงไปซึ่งที่ปากครอกแคบๆ...ตั้งแผงเล็กๆ
ขายกาแฟ...

ปูขายกาแฟอยู่ปีสองปีก็พอดีเกิดสงคราม...บรรดาคณินใหม่ที่เรียกกันว่า
จีนคั้ง ถูกเพิ่งเหิงห่าวว่าเป็นทายาทของจีนคณะชาติที่ถูกส่งเข้ามาก่อความ...ปูถูกจับ
สอบสวนหลายครั้ง จนต้องหนีไปอาศัยคนรู้จักกันอยู่ที่อำเภอคำเนินสระควง...

เมื่อสงครามสงบ ปูจึงกลับมากรุงเทพฯอีกครั้ง คั้งใจจะมาซึ่งห้องแถวเปิด
ร้านกาแฟใหญ่ๆ...แต่บ้านเมืองหลังสงครามเปลี่ยนแปลงไปมาก ผู้คนออกอยาก
ขาดแคลน...แม้แต่กาแฟก็ยังขาดตลาด...

ปูต้องเลิกต้มความขมขื่นที่จะเปิดร้านกาแฟหรูๆ...กลับได้ความคิดในการตั้ง
กาแฟซอง ซาฟริ่ง และนมกระป๋อง จากเมืองนอกเข้ามาขาย...

หลังจากเก็บตอมผ่านไป สิบห้าที่ปูตั้งจากเมืองนอกก็มาถึงในสภาพที่ชำรุด
เสียหายเกือบครึ่งหนึ่ง จำนวนที่เหลืออยู่ก็ไม่เพียงพอที่จะส่งให้ลูกค้า...ปูจึง...
วิ่งเดินกู้ยืมเงินธนาคาร...กู้วันชื่อของ...ส่งไปให้ลูกค้าต่างจังหวัด

กิจการตั้งสินค้าเข้ามาขายของปูขาดทุนย่อยยับ...

...ปูลำบากมากที่พูด...กลายเป็นคนสิ้นเนื้อประดาตัว...กลายเป็นคนขับโชค
ขจรหนทาง...ต้องอาศัยความช่วยเหลือของแม่ชานในคราวเก่า...วันคืนตั้งแต่ 3-4
ช่วยพ่อค้าแม่ค้าของเองจากรอสวนถ่อมาจัดแผงผักแผงปลา เสร็จแล้วก็เดิน
เตร...รอใครจะมีงานอะไรให้ทำไปวันๆ(10-12) (ถนอม โดย สุวิจิตร)

เห็นได้ว่าผู้เล่าใช้น้ำเสียงเรียบๆอย่างปรณี โดยไม่แสดงเนื้อหาทางอารมณ์กล่าวถึง
การแก้ปัญหาในการยังชีพของเหลียงคิดต่อกันตามหน้ากระดาษ ให้ความเข้าใจได้ผ่านเพียง
ก่อร่างสร้างตัวมาอย่างนักสู้ แม้ผู้อ่านอาจไม่จำเป็นต้องคอยเอาใจช่วยให้เหลียงผ่านพ้นอุปสรรค
ด้วยดี เพราะรู้อยู่แล้วว่าเหลียงประสบความสำเร็จจนมีฐานะมั่นคงเป็นปกติแน่นอน แต่ก็มีประโยชน์
ในการทำความเข้าใจเรื่องช่วงต่อมา โดยเฉพาะการวางแผนและการตัดสินใจของเหลียงในเรื่อง
ต่างๆ เช่น การให้โอกาสคนอื่นได้คั้งตัว อาจวิเคราะห์ได้ว่าเพราะเขาเคยลำบากมาก่อน จึงมี
ความเข้าใจและเห็นใจคนอื่น เช่นเดียวกับ การทำการค้าอย่างซื่อสัตย์มีส่วนให้เหลียงได้รับ
ความไว้วางใจจากลูกค้าจนได้เป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้า(14)และคั้งตัวได้ เขาจึงพยายามรักษา
คุณธรรมบิณิไว้โดยไม่หวั่นไหวเมื่อต้องสูญเสียทรัพย์สินจำนวนมาก

การเข้าถึงความเป็นมาของตัวละครอื่นในช่วงอดีตก็ใช้น้ำเสียงเรียบๆเช่นเดียวกัน ผู้เล่าจะระบุอย่างชัดเจนว่าเป็นเรื่องที่ได้รับฟังมาจากใคร เช่น ตอนที่เหยียดรับหมอบหญิงและบุตรมาอยู่ด้วยกันที่เมืองไทย เนิมซึ่งเล่าให้หมาฟังไม่ได้แสดงอารมณ์ความรู้สึกว่าพอใจหรือไม่พอใจ อาววิเคราะห์ได้ว่าเนิมไม่ใช่คนเรื่องมากหรือคิดแก่งแย่งชิงดี

อาวухเกิดหลังพ่อ 2 ปี และในปีที่อาวухเกิดนั่นเอง ข้าหมอบหญิง ลูกคนที่ 1 และลูกคนที่ 2 ก็เดินทางมาเมืองไทย...เอนิเมอกล่าว ตอนที่เหยียดคนที่ 1 หรือลูกที่ยืนมีอายุได้ 17 ปี และลูกคนที่ 2 หรือลูกแอนตีมีอายุได้ 16 ปี และศึกใหญ่ที่ราวอยู่กับเวลานี้ก็สร้างเสร็จในมีเดียวกันนั้น

เอนิเมอกล่าว...ปู่วิ่งเดินทางให้ข้าหมอบหญิงกับลูกชายออกมาจากแผ่นดินใหญ่ ตั้งแต่ตอนที่ปู่วิ่งเป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้าฝรั่ง แต่เพิ่งจะมาถึรับเอาในเวลาอีก 5-6 ปีต่อมา...ลูกที่ยืนและลูกแอนตีเป็นคนหน้าตาดี ผิวขาวสะอาด รูปร่างสูงใหญ่ แม้ตอนมาถึงเมืองไทยใหม่ๆจะพูดภาษาไทยไม่ได้สักคำ แต่ก็มีสาวๆทั้งไทยทั้งจีนคิดกันกรอ แต่ทั้งสองคนอยู่เมืองไทยได้ไม่กี่เดือน ปู๊ก็ส่งให้ไปเรียนต่อด้านการค้าที่ฮ่องกง (19) (เน้น โดยผู้วิจัย)

ผู้อ่านยังได้รู้จักบุคลิกและนิสัยของตัวละครผ่านสิ่งที่ผู้เล่ารับฟังมาอีกต่อ เช่น ความเป็นมาของเบ็กกี้ที่บิดาผู้เล่ากล่าวถึง

...พ่อบอกว่าป้าเบ็กกี้สมัยสาวๆสวยเหมือนคาราหงเงินที่ชื่อโฮวี หลินเปอ ป้าเบ็กกี้แต่งตัวน่ารัก ชอบนุ่งกระโปรงบาน สวมเสื้อไหมถั้ว สวมถุงมือผ้าลูกไม้บางๆสีขาวยาวถึงข้อศอก เวลาที่ออกไปซื้อของแถวสะพานหันหรือตลาดเก่าแต่ละที พวกพ่อค้าแม่ค้าจะตามดูกันเป็นพรวน

ป้าเบ็กกี้เป็นลูกคนเดียวของพ่อแม่ แม่ของป้าเบ็กกี้ตายตั้งแต่ตอนที่ป้าเบ็กกี้ยังเด็กๆ พ่อเป็นเจ้าของกิจการเดินเรือทะเล มีเรือขนส่งสินค้าหลายลำ...(24-25)

บทบรรยายในบทที่ 3 ช่างสั้นช่วยให้เข้าใจได้ว่าเบ็กกี้ก็จะถูกเลี้ยงดูมาอย่างคานใจ เพราะเป็นลูกคนเดียวของพ่อแม่ ครั้นแม่เสียชีวิต เบ็กกี้ก็คงได้รับความรักความสงสารจากรอเจอร์ ผู้เป็นบิดามากขึ้นอีก เธอจึงถือคติไม่หมิ่นและฐานะของคนหรืออาจกล่าวได้ว่าหลงตัวเอง เบ็กกี้ก็กล้าต่อปากต่อคำกับหมอบหญิงและเด็กที่จะรักษาบุรุษร่างหน้าตาของคนมากกว่ามีบุตรหลายคนตามที่หมอบหญิงต้องการ หมอบหญิงจึงเกลียดชังสะใจคนนี้มาก ในบทที่ 10 ผู้อ่านยังได้รู้จักนิสัยของเบ็กกี้จากคำบอกเล่าของนุซซิก ดังข้อความว่า

อานูชเคยแอบเล่าให้ฉันทึ่งว่า แม้ว่าป้าเป็กก็จะเป็นคนสวย แต่งตัวเก่ง แต่ก็เป็นผู้หญิงอย่างที่คนไทยเรียกกันว่า “สวยแต่รูป รุปไม่หอม” เพราะสนใจแต่เรื่องความสวยความงามของตัวเองมากกว่างานบ้านงานช่อง... อานูชเล่าว่า เมื่อผ้าสวยๆ ของป้าเป็กก็เมื่อถอดตรงไหนก็กองอยู่ตรงนั้น ลุงน้อง ยทรวง กางเกงใน พาดปะปะไปทั่ว ที่หัดขี้นอนไม่เคยซัก เคยปูเอง ถ้าไม่มีคนใช้ทำสิ่งให้ เมื่อคืนนอนกันอย่างไร คืนนี้ก็ยังคงอยู่ในสภาพนั้น(70-71)

เหมยหลังจากใช้วิธีจับเจดของเป็กก็เป็นการแก้แค้น โดยห้ามคนรับใช้เข้าไปทำความสะอาดห้องของเป็ก แต่เป็กก็คอยได้ด้วยการชวนแชนดี้ไปอยู่ด้วยกันที่อื่น เหมยถึงที่เกรงว่าจะเสียเปรียบลูกๆ ของเหมยจึงต้องยอมเสียอำนาจสิทธิ์ขาดในบ้านและการถือค่าใช้จ่ายในบ้านให้เป็กก็อย่างจำใจ

การบรรยายและพรรณนาความในบทที่ 25 และ 26 ยังเป็นกตเวทียี่สิบเก้าที่ทำให้ผู้อ่านได้รู้จักดวงดาว บุตรอีกคนของเทียนที่มีชีวิตระหกระเหินและดูจะไม่ได้รับความเอาใจใส่จากย่าเท่าใดนัก ดังที่ผู้เล่ากล่าวในบทที่ 25 ว่า

...มีคนเล่าให้ฉันทึ่งว่า ตอนที่พี่ดวงดาวยังเด็กๆ นั้น ย่าเหมยถึงแทบจะไม้อะและหลานคนไหนเอาเลย ค่อยนานๆ จึงจะให้คนไปรับมาซึ่งพี่ดวงดาวไปให้ลูกอีกครึ่ง ซึ่งย่าเหมยหลังก็เพียงแต่นั่งอยู่บนเก้าอี้มองดูหลานที่วางอยู่บนเบาะห่างๆ...

พี่ดวงดาวมีอายุใกล้เคียงกับอานูช พี่ระวี อานนท์ และพี่ราดูชัย ซึ่งถือกันว่าเป็นกลุ่ม “ยังเติร์ก” ของบ้านและเคยรวมหัวกันคัดค้านเรื่องต่างๆ ที่ไปเห็นด้วย ทั้งเรื่องงานในบริษัทและเรื่องในบ้านอย่างเปิดเผย จนได้รับฉายาว่า “แก๊ง ออฟ ไฟว์”...

พี่ดวงดาวเป็นคนเดียวในบ้านที่ไม่ได้ทำงานในบริษัทเครือ “นัฐกิจโกศล” เพราะหลังจากที่จบชั้นมัธยมฯ 5 แล้ว พี่ดวงดาวก็เอ็นทรานซ์เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยเกษตรฯ ดูเหมือนจะเป็นคณะสัตวบาลหรืออะไรสักอย่างที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงสัตว์... พี่ดวงดาวห่างเหินจากบ้านไปพักใหญ่ เพราะคลอดเวลาที่เวียนเกษตรฯ พี่ดวงดาวออกไปอยู่หอ หรือไม่ก็ออกไปฝึกงานต่างจังหวัด และดูจะมีความสุขกับการที่มีชีวิตอิสระอยู่กับวีวสวย เม็ตไท่ มากกว่าที่จะยุ่งถึงกับมมมมมมมมา และรักที่จะคาบแคคคาถาถม ในห้องไว้ห้องนามมากกว่านั่งทำงานอยู่ในห้องแอร์(171-172)

ผู้แต่งกล่าวถึงความเกลียดชังที่เหมยหึงมีต่อทรวงศรี “ถูกถามมาถึงหลานสาว”

เห็นได้ว่าเหมยหึงไม่ยึดติดกับดวงดาวมาก แม่เคยเรียกให้คนใช้ขี้มมาหากก็ได้แต่เฝ้าดูอยู่ห่างๆ
 อ่าหลานขี้มนี้จึงไม่ใคร่ผูกพันกัน ดวงดาวก็ดูเหมือนไม่ได้รับผลกระทบจากความทะเลาะของ
 ของย่ำคังที่บิดาและพี่ชายของเธอเป็น เธอรักอิสระและมั่นใจในตนเองจึงเลือกเรียนและทำงาน
 ตามความต้องการของตนโดยไม่สนใจกับทรัพย์สินสมบัติหรือความร่ำรวยใดๆที่จะได้รับ เมื่อสำเร็จ
 การศึกษา เทียนให้เงินหลายด้านบาทตามที่ดวงดาวขอไปลงทุนทำฟาร์มเลี้ยงวัวนมทางภาคเหนือ
 กับเพื่อนๆ โดยไม่ข้อแม้ว่าจะไม่ให้อีกเพราะหวังว่าบุตรสาวจะกลับมามีบ้านหากกิจการล้มเหลว
 แม้ฟาร์มเลี้ยงวัวนมของดวงดาวจะไม่ประสบผล แต่เธอก็หยิ่งเกินกว่าที่จะกลับมามีบ้านที่ 26
 นอกจากบุคลิกลักษณะของดวงดาวที่กล้าว่าไว้คร่าวๆแล้ว ผู้อ่านจะได้เห็นถึงจิตใจที่เข้มแข็งและ
 ความทรนงของเธอเมื่อนำเงินที่เหลือไม่มากจากการขายกิจการฟาร์ม โคนม ไปซื้อสวนปาล์มทาง
 ภาคใต้ (176) โดยไม่ใส่ใจคำพูดของใครที่พยายามดักเตือน

ที่ดวงดาวทำสวนปาล์มอยู่สักหนึ่ง แต่เมื่อคราวน้ำมันปาล์มตกสวน
 ที่ดวงดาวก็เลิกทำสวนปาล์มหันปลูกมังคุด 4-5 หลังให้นักท่องเที่ยว
 เข้าพอยเลี้ยงตัว และขี้มมากรุงเทพฯแต่ละครั้งจะคราวก็เพียงเพื่อติดต่อบริการ
 กับบริษัททัวร์ โดยไม่มีทีท่าว่าจะหวนกลับมาดูขี้มไม่ช้าของตึกใหญ่
 กระจุกตึกพาณิชยิกเลย (178)

วิธีการเลี้ยงลูกแบบสมัยใหม่ของทรวงศรีที่ “ปล่อยให้เด็กช่วยตัวเอง ปล่อยให้ทำอะไร
 ได้ทำอะไรอย่างอิสระ” (171) น่าจะมีอิทธิพลต่อความคิดของดวงดาวไม่น้อย เห็นได้ว่าเธอเป็นตัว
 ของตัวเอง และพยายามแยกตัวออกจากวังวนทางธุรกิจของตระกูล จึงไม่พบว่าเธอมีความซัดเซง
 หรือบดบังทางกับญาติพี่น้องคนใด อย่างไรก็ตาม ผู้เล่าไม่ได้ย่ำถึงความรักกับขี้มของดวงดาวกับ
 เหมยหึงว่าเป็นเช่นไร อาจเป็นได้ว่า ความหมกมุ่นที่ได้รับมาตั้งแต่เด็กทำให้ดวงดาวรู้สึกอ้างว้าง
 และโหยหา คั้งที่ผู้อ่านทราบว่ามีขี้มเล่า “นิทานดวงดาว” ไว้เส็กๆหึ่งอันแสดงถึงความเป็นคน
 ข้างพินและมีอารมณ์อ่อนไหวอยู่มาก การปลีกตัวออกจากความวุ่นวายและการแก่งแย่งแข่งขันกัน
 ในครอบครัวของดวงดาวก็อาจเป็นอิทธิพลที่ได้รับจากทรวงศรีที่ผู้เล่าบอกกล่าวว่ามีชีวิตอยู่เหมือน
 นางฉำ ได้แต่เลี้ยงลูกสาวคือที่ดวงดาวอยู่ในห้องพักทั้งวัน เพราะพบกับความเอ็นชานของพ่อแม่
 ตามีเมื่อกลับมาเมืองไทย (20-21)

ด้วยวิธีการคล้ายกัน ผู้อ่านจะได้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะเฉพาะของตัวละครบางตัวใน
 ทัศนะของตัวละครอื่น เช่นที่เล่าถึงทัศนคติของเหมยหึงต่อลูกชายใหญ่ 2 คน

ปุ๊เคยปรารภเล่นๆว่า ระหว่างถูกชายใหญ่สองคนนั้น หากเปรียบเทียบด้านสติปัญญาหรือความรู้ความสามารถแล้วก็พอกๆกัน แต่คนที่ 1 เหมือนจุกก็กิน คือรอบรู้แม่นฮ่าทางคำรับคำราวและทฤษฎี ส่วนคนที่ 2 เหมือนจุกก็คิดเพียง คือเก่งด้านปฎิภาณไหวพริบ โดยเฉพาะในเรื่องที่อยู่นอกคำราวคำงๆ (19) (เน้น โดยผู้วิจัย)

ข. ฉากและเหตุการณ์อื่นๆ

การพรรณนาความถึงสถานที่ในเรื่อง สอดชายมังกร มักแสดงจุดหมายมากกว่าจะเป็นเพียงการให้ข้อมูล เช่นการกล่าวถึงปากตรอกซึ่งเหยิง ไปซึ่งที่ตั้งแผงขายกาแฟเมื่อเก็บเงินจากงานจับกังได้ ก็แสดงว่าเหยิงเป็นคนมีอารมณ์ขันและช่างสังเกต นอกจากนี้ยังแสดงว่าในท่ามกลางข้อจำกัดที่ไม่ต่างจากคนอื่นๆ เหยิงก็สามารถขยับขยายฐานะตัวเองได้

...ปุ๊เคยเล่าอย่างขำๆว่า ที่เรียกว่าตรอกมันนี่แหละมันเป็นเพียงชอกระหว่างตึกแถวสองหลัง แต่ด้านหลังของตึกแถวผอิมมีที่ดินว่างๆอยู่สัก 40-50 ตารางวา พวกคนดิบตามถือและจับกังก็หาเศษไม้เศษใบ หรือถังกะติ๋มๆ ไปปลูกเฟิงอยู่กันแน่นชนิดที่หลังคาเกยซ้อนกัน และหิ้งๆที่ชอกตึกนั้นเศษขมาควาเดินเข้า-ออกแต่ละทีต้องค่อยๆคางค่างตัวผ่านเข้าไป แต่ก็ไม่รู้ว่าคนพวกนั้นขนข้าวขนของแม้กระทั่งคูนน้ำใบ โดๆเข้าไปได้อย่างไร(10-11)

การบรรยายเหตุการณ์ที่เมียมลง โทษนัฐชนเกิดความขัดแย้งระหว่างแม่กับลูกที่ผู้เล่าได้รับฟังมากที่สุดคือความเข้าใจได้ว่าเมียมพยายามสอนลูกชายให้มีความรับผิดชอบ แต่ใช้ชีวิตโทษขณะที่ยังไม่สามารถทำความเข้าใจได้

พ่อเล่าว่าคอนที่อาณูเรียนหนังสือที่โรงเรียนมาแคร์ ปุ๊ซึ่งคอนนั้นไม่ได้อยู่ที่เมืองไทยที่ยังอุตสาหกรรมกำลังเฟื่องฟูแต่มาค้าขายให้พ่อจืดรดไปรับ-ไปส่ง ส่วนลูกชายอย่างลุงนัฐกับพ่อ ย่าปล่อกขอให้ขึ้นรถมอไปกินเองตามคำหัง มีครั้งหนึ่ง พ่อซึ่งคอนนั้นอายุประมาณ 9 หรือ 10 ขวบ ก็ถึงคกจากรถมอค์ออกมาหัวแตก...อ่าโกรธลุงนัฐมาก หาวว่าไม่ดูแลน้องให้ดีและดีลุงนัฐ...พ่อเล่าว่า ครั้งนั้นเป็นครั้งแรกที่คอนในบ้านเห็นคนอารมณ์ดีอย่างลุงนัฐระเบิดความคับแค้นใจออกมา ลุงนัฐส่งเสียงดังค่อว่าปุ๊กับย่าว่าถ้าเอียง รัถูกไม่เท่ากัน ถึงขั้นที่บอกให้ย่าลงไปดูคัวหนังสือ "หัง" ที่ห้อง โถงชั้นล่างเสียบ้าง

พ่อเล่าว่า ตั้งแต่เกิดมาไม่เคยเห็นย่าเมียมโกรธใครมากเท่าที่โกรธลุงนัฐวันนั้น...ย่ากระซอกแจนลุงนัฐไว้มือหนึ่ง ส่วนอีกมือก็ระคนตีด้วยไม้เรียวอย่างไม่มี

จนกระทั่งอำมหิตถึงต้องเด่นจากขึ้นตามลงมาแคบเสียดห้าม และเขาตัวสูงนั่ง
ขึ้นไปเก็บไว้ในห้องแก ส่วนข่านีเยนก็ปิดประตูห้องอยู่คนเดียวสองสามวันโดย
ไม่พูดไม้อากับใคร...(45) (ณวัน โดยผู้วิจัย)

ผู้เล่ายังคงได้รับฟังเรื่องของชาดูซัยจากแม่ครัวคนหนึ่งชื่อมิน ช่วงทำขนมที่ 24
ผู้เล่ากล่าวว่าหลังจากประวัติงานไม่นาน ก็มีเรื่องสำคัญที่ “นำความอัปยศอดสูมาสู่ตระกูล”

ยายมิน-แม่ครัวอาหารไทยเล่าให้ฉันกับพินภิศฟัง ในระหว่างที่เรานาน
อาหารว่างหลังจากกลับมาจากโรงเรียนว่า เมื่อตอนกลางวันของวันนั้น
มีเด็กผู้หญิงรุ่นคนหนึ่งร้องไห้ร้องไห้ให้มาหาป้าเป็กก็ อ้างว่ามีห้องกับ
ที่ชาดูซัย ทั้งเรียกร้องให้ป้าเป็กก็บังคับที่ชาดูซัยให้แต่งงาน

ยายมินเล่าว่า ป้าเป็กก็อะอะเอ๊ะอะ ไรไล่ตะเพิดเด็กผู้หญิงคนนั้นออกไป
จากบ้าน หว่านมาเป็นเรื่องโกหกเพื่อรีดไถเอาเงินจากแก เรื่องราวรุนแรง
ถึงขั้นป้าเป็กก็ถืองมือลงไม้คนดี และให้คนสวนลากตัวออกไปโยนนอกบ้าน
สักพักเดียวเด็กผู้หญิงคนนั้นก็พาตัววิ่งมาจับป้าเป็กก็ในข้อหาทำร้ายร่างกาย...
คนนั้นคนเดียวไม่มีผู้ใหญ่อยู่ในบ้าน ป้าเป็กก็จึงโทรศัพท์ไปถามที่ชาดูซัย
มาจากบริษัท (165)

ชาดูซัยก็ยกถ่อมจนเด็กสาวถอนใจความก่อนจะออกไปพร้อมเขา แต่ต่อมาก็มีข่าว
ว่าเธอเสียชีวิตเพราะตกเลือดในบึงกะ โลกที่ชะอำ มีพยานยืนยันว่าเห็นชาดูซัยทุบตีบังคับให้เธอทำ
แท้ง แม้ตำรวจไม่สามารถเอาผิดกับชาดูซัยได้ แต่เรื่องของเขาก็ถูกจุดคือเป็นข่าวสร้างความเสื่อม-
เสียแก่ครอบครัวมาก เหตุนี้ก็โกรธชาดูซัยถึงขั้นจนปลดเขาออกจากตำแหน่งผู้จัดการใหญ่ของ
“นัฏกิจ อะ-ตา-โมค” ในเวลาต่อมา

เห็นได้ว่า ผู้เล่าได้รับฟังเรื่องในครอบครัวมาจากคนหลายคน ทั้งจากปู่ ย่า บิดาของตน
และคนอื่นๆ นิยมมักเล่าเรื่องของหญิงในช่วงที่เริ่มสร้างตัว เช่นสภาพการทำงานในโรงงานต่าง
แรกที่เหลือตั้งขึ้น(26-27) หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องถึงทัศนคติและแนวคิดของหญิง อาทิ การเก็บ
เหรียญบาทเป็นเครื่องเตือนใจ(33-34) เป็นต้น สังเกตได้ว่า ผู้เล่าจะได้รับฟังเรื่องจากบิดาของตน
มากกว่าบุคคลอื่น ทั้งที่เกี่ยวกับหญิงและคนอื่นๆในครอบครัว อาจเพราะความสนิทสนมฉันมิตร
กับบุตร เรื่องที่มักเล่ามีทั้งเรื่องที่เกิดขึ้นในครอบครัวและที่ทำงาน เป็นต้นว่า การรวมกลุ่มในบ้าน
ที่เรียกว่า “แก๊ง ออฟ ไฟว์”(50-51) เรื่องบิดาของเป็กก็(77-80) และเรื่องที่หญิงลึกลับจะแลกหุ้น
กับบริษัททินทอง กอร์ปราชันเพื่อช่วยเหลือเป็กก็ (182-184) เป็นต้น

มีบางเรื่องที่มีหลายความเห็น แต่ไม่มีใครรู้ว่าที่จริงเป็นอย่างไร ผู้เล่าก็ใช้วิธีออกมา
กล่าวโดยไม่มีคำชี้ขาด เช่นกรณีที่มีลูกกับออร์ได้ครองคู่กันก็เอาไว้เพียงว่า

เรื่องราวของลุงนึ่งกับป้าออร์มีคนเล่ากันไปต่างๆนาๆมาเป็นหลายกระแส
บ้างก็ว่าป้าออร์เป็นที่สาวของเพื่อนสนิทลุงนึ่ง เมื่อลุงนึ่งเหี่ยวไปก็เข้ามา
บ้านเพื่อนคนนั้นก็เลยเจอกับป้าออร์ บ้างก็ว่าลุงนึ่งกับป้าออร์พบกันใน
วงเหล้าเลยถูกอกถูกใจประสาคอเดียวกัน และบ้างก็ว่าไปไกลถึงขั้นป้าออร์
เคยเป็นคนรักเก่าของเพื่อนรุ่นที่ลุงนึ่ง เผลอไปเพื่อนคนนั้นก็ทิ้งป้าออร์ไป
แต่งงานกับผู้หญิงอื่น ลุงนึ่งซึ่งเป็นคนใจตรงตายก็เลยพลอยปลอบประโลมใจ
ป้าออร์ จนต่างฝ่ายต่างเอ็นใจกัน...(30)(เน้น โดยผู้วิจัย)

ในบทที่ 30 ผู้เล่าก็กล่าวถึงความเห็นของหลายๆคนต่อการ ใช้เงินของชาวจีนที่ได้จาก
การระดมเงินฝากเข้าบริษัทยูเนียน ชาเตอร์ และคอมมอติตี โดยเสนอผลตอบแทนเป็นดอกเบี้ยใน
อัตราสูง

ไม่มีใครรู้ว่าที่ชาวจีนเอาเงินที่ได้มานี้ไปทำอะไรและทำอย่างไรจึงสามารถ
จ่ายดอกเบี้ยแก่ลูกค้าอย่างไม่นั้น

บ้างก็ว่าแกเอาไปให้พวกพ่อค้าอยู่ในอัตราดอกเบี้ยที่ค่อนข้างสูง เนื่องจาก
ในช่วงนั้นรัฐบาลไว้มาตรการจำกัดการปล่อยสินเชื่อของธนาคารพาณิชย์
ทำให้พวกพ่อค้าและนักธุรกิจเจ้าของกิจการขนาดย่อมต้องวิ่งหาเงินกู้จากแหล่ง
อื่น เพื่อลงทุนธุรกิจของคน โดยยอมเสียดอกเบี้ยแพงกว่าปกติ

บ้างก็ว่าแกหุ้เงินที่อยู่ในมือออกไปซื้อทองคำเพื่อตั้งให้ราคาในตลาดสูงขึ้น
แล้วปล่อยขายทองคำไว้ในภายหลัง หรือไม่เงินก็ใช้ป้อนหุ้นในตลาดหุ้นที่ค่อนข้าง
แต่บางอันว่าแกร่วมมือกับผู้อิทธิพลบางคนลงทุนในกิจการที่ไม่เปิดเผย
บางอย่าง (203-204)(เน้น โดยผู้วิจัย)

ค. แสดงความขัดแย้งภายใน

ผู้เขียนได้แสดงความขัดแย้งภายในของตัวละครผ่านบทบรรยาย โดยเฉพาะที่ยกเอา
บันทึกเกี่ยวกับบรเธอร์ในหนังสือซึ่งพิมพ์แจกในงานแซ่ซิดของเหี้ยมมากถ่าวถึงว่า

บรเธอร์ เฝือ มีน้ำใจต่อเรามาก ถึงแม้ก่อนหน้าที่เราจะมาจะมีเรื่อง
เคืองใจกันเกี่ยวกับลูกชายคนรอง แต่ยามที่เราตกทุกข์ได้ยากเขากลับ

ยื่นมือเข้าช่วยเหลือ หากต้องเข้าไปให้อุปนิสัย พุทธจรมลอบโยน พาไปเที่ยวชมสิ่งสนุกสนานต่างๆ ด้วยหวังจะให้เรากลายความเศร้าหมอง แต่ก็ไม่อาจทำให้เรามีความสบายใจขึ้นได้อย่างจริงจัง นอกจากจะเพียงแค่นเคลิบเคลิ้ม ไปบ้างชั่วครู่ชั่วยาม ครั้นพอรู้สึกตัวก็ยังมีแต่ความวิตกกังวลหนักขึ้น ไปอีก”(59)

และ

“เมื่อพูดคุยกับร็อบเจอร์ถึงเรื่อง ‘เนชั่นแนล ทริสต์’ ทีไร เขามักจะยกเหตุผลต่างๆ นานามาอ้าง เพื่อให้เราหันคิดที่งามไปจากความคิดของเขาที่อยากให้อุทราชคนรองมาคุมบริษัททริสต์ที่ฮ่องกง บางครั้งถึงกับรับปากจะหาเงินทุนก้อนใหญ่มาสนับสนุนให้ ซึ่งเราก็ได้แต่ปฏิเสธไปเพราะไม่ตรงกับใจของเรา ที่อยากจะให้ถูกชายคนใดได้มีโอกาสแสดงฝีมืออย่างเต็มที่บ้าง เมื่อเห็นว่าเราไม่เออออไปด้วย ร็อบเจอร์ก็ไม่พอใจเล็กไปมาหาสู่เราเหมือนก่อน...ทุกวันนี้เรายังนึกเสียใจอยู่เสมอที่ทำให้เขาต้องเสียใจ รวมทั้งเสียคามิตรภาพที่ไม่อาจหวนทวนคิดงัดเดิม เพราะความที่เรามาแต่ใจตัวนั่นเอง”(60)

เนื่องจากบทบรรยายนี้เป็นบันทึกของเจ้าของประสบการณ์ จึงเหมือนเหมือนมาพูดให้ฟังเอง ผู้อ่านจะเข้าใจความขัดแย้งภายในของเขาในช่วงที่ถือการเมือง ไปอยู่ที่ฮ่องกง ขณะที่ต้องระงับรักษาผลประโยชน์ที่เมืองไทยไว้ พร้อมกับต้องรักษาน้ำใจของมิตรที่อีกด้านหนึ่งก็อาจเข้ามาแย่งผลประโยชน์ของคนอย่างแสนซนด้วย ในคำบรรยายนี้ ผู้อ่านจะตีความได้ว่าหญิงเป็นคนละเอียดอ่อน เขาารู้สึกเศร้าหมองเมื่อประสบความล้มเหลวจึงประทับใจและซาบซึ้งกับมิตรภาพที่ร็อบเจอร์ เพื่อยมิให้ในยามที่เขาตกอับ เหลืองเสียใจที่ไม่สามารถรักษาน้ำใจมิตรเพราะจำเป็นต้องเลือกผลประโยชน์ เมื่อเสียมิตรก็ได้แต่เสียคาบ ความขัดแย้งภายในดังข้อความข้างต้นนี้ทำให้ผู้อ่านเห็นว่าหญิงมีทางเลืกน้อซนมาก เขารักและห่วงใยถูกชายคนใดคือเทียน ถึงแม้เคยนำความคิดหวังมาให้ อย่างไรก็ตาม เราอาจมองอีกแง่หนึ่งว่าหญิงหวาดระแวงมากเกินไปและไม่เชื่อใจแอนดี้ ถูกชายคนรองด้วย

2.2.2.2 สิ่งที่ใช้เล่าประสบการณ์

ก. จากและรูปลักษณะของตัวละคร

ผู้เล่ามักกล่าวถึงฉากและลักษณะของคนในครอบครัวที่ตนรู้เห็น โดยแทรกความรู้เห็นหรือความเห็นต่อเรื่องทีกล่าวถึง เช่นบทพรรณนาเคหสถานของครอบครัวในปัจจุบัน ผู้อ่านก็จะเห็นความขัดกันของฐานะกับรสนิยมและความเต็มพินัยของคนในครอบครัวเสียพาณิชย์

ศึกษาลงถึงฐานชั้น แต่ละชั้นด้านหน้ามีระเมืองยาวตลอด โถงสร้างตัวตึก
 เกะทะ หน้าด้านนอกมีหินก้อนโตๆแปะเป็นแห่งๆ ซึ่งถ้าเขียนบอกชวนให้นึก
 ถึงนิทานอาหรับราตรีที่หัวฉมึญเฉิดฉายหนึ่งได้ทวีคูณให้ขอมะโว ได้คนกระอย่าง
 อารามที่สวมรองเท้าเก่าๆจากมานาน ลาคัวก็อธิบายงานของรองเท้าคูใหม่
 ยามเมื่อได้ยื่นเข้าก็โกรธจัดคำคาวัวว่า ไม่มีความคิดและขอให้รองเท้าถลอกขึ้น
 ไปแปะบนหน้าคาวัวหน้าใจเสียเลย...แต่สิ่งที่พวกเขาหลายคนลงความเห็นว่ามี
 น่าเกลียดกว่าคือรองเท้าของอ่าเมียมก็คือ เป็นน้ำขนาดใหญ่ที่ทำเป็นเสาตาลอง
 หน้าประตูตึกชั้นล่าง ไฮ้แป็บพวกนี้บางครั้งก็ทำเสียดงแบริด บางครั้งก็ทำสี
 เขียวอ้อ แต่ส่วนมากแล้วมักจะมีสีเขียวๆล่อนๆ...เราไม่รู้ว่าใครเป็นคนออกแบบ
 ตึกหลังนี้ แต่พื้นภิกก็ยืนยันว่า มันเป็นผลงานชิ้นโบแดงด้านสถาปัตยกรรมผสม
โคกนาฏกรรมร่วมสมัยที่เขียว

และ

ศึกษานชั้นของเวลานั้น ถ้ามองดูจากภายนอกก็เหมือนกับป้อมปราการอัน
 แข็งแกร่งแน่นอนของตระกูลตีอาณิซ และศูนย์บัญชาการของบริษัทต่างๆ
 ในเครือ "นัฏกิจโกศ" แต่หากใครก็ตามที่มีโอกาสได้เข้ามาสัมผัสอย่างใกล้ชิด
 ก็จะรู้ว่าแท้จริงตึกหลังนี้คือสมรภูมิแห่งการต่อสู้อันดุเดือด และยกย่องไป
ด้วยพิชัยยุทธอันศักดิ์ (23-24) (เน้นโดยผู้วิจัย)

คำบรรยายความน่าเกลียดของตึกในสายตาของคนหลายคนในครอบครัวนี้บ่งบอก
 ความไร้ทัศนียภาพของผู้นำครอบครัว และความน่าขันหรือน่าเวทนาของเศรษฐีใหม่ที่เปรียบได้กับ
 ฆาตกรในนิทาน ที่ไม่อาจใช้ทวีคูณได้สู้กับ ส่วนคำบรรยายของผู้เล่าในช่วงท้ายก็แสดงว่า
 ครอบครัวนี้ถึงแม้มีความต่ำต้อยทางธุรกิจ แต่มีความสัมพันธ์กันอย่างไร้ที่ติ บทบรรยายข้างต้น
 ไม่เพียงบอกกล่าวหน้าว่าคนในตระกูลนี้สู้รบกันเอง หากยังชี้ว่าทรัพย์สินที่ดูเหมือนให้ความมั่นคง
 แก่ชีวิต กลับเป็นเหตุของความปั่นป่วนวุ่นวายไร้ความสงบสุข

อีกฉากหนึ่งที่น่าสนใจและมีการใช้สัญลักษณ์แสดงส่วนสำคัญในแก่นเรื่องคือช่วงที่
 กล่าวถึงภาพคนและตัวอักษรจีนในห้องโถงของคัวตึกที่เป็นบ้านของเหลียง

¹ ออกธันวาคม ค.ศ. 2534 ใช้คำว่า "ตึกตึก" ต่อมาได้แก้ไขครั้งที่ยกมาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ (พิมพ์ครั้งที่ 16
 ปี 2544)

ตั้งแรกที่ทุกคนจะมองเห็น เมื่อรถยกบานประตูกระจกบานใหญ่เข้าไปใน
ห้องโถงชั้นล่างของตัวตึกบ้านเรา ก็คือภาพเขียนสีตัวหมึกดำแบบจีนเป็นรูปคน
ตัวใหญ่ตัวหนึ่ง โดดเด่นอยู่บนกระดานขาวที่คร่ำคร่าด้วยกาลเวลา ถัดลงมาเป็น
ตัวหนังสือภาษาจีนสีทองหวัดๆบนกระดานแดง อ่านว่า “หงี” หรือ “คุณธรรม”
...ทั้งภาพเขียนและตัวหนังสือโล่กรอบไม้สีดำ 2 กรอบ ติดอยู่ที่ผนังด้านตรงข้าม
กับประตู(43)

ฉากข้างต้นเป็นตอนขึ้นต้นบทที่ 6 ก่อนที่ผู้เล่าจะพาผู้อ่านไปรู้จักและทำความเข้าใจกับ
ทัศนคติของเหยียงและเมี่ยงที่ยึดถือคุณธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต บทบรรยายมีไม่น้อยคล้าย
ต้องถวาทบทวนกันว่าคุณธรรมเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งในเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นต่อไปในครอบครัวนี้
โดยเฉพาะการตัดสินใจของเหยียงในเรื่องสำคัญที่เกี่ยวข้องถึงพฤติกรรมและความสัมพันธ์ของคน
ในบ้าน เราอาจทำความเข้าใจได้ง่ายขึ้นว่าเหยียง “ใช้ภาพคนและตัวหนังสือเป็นคติธรรม สำหรับ
ตัวเองและคนในครอบครัว” (43) อย่างไร เมื่อเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ในบทที่ 19 และ 20 ที่นั่นทนาย
ตั้งห้องไม้มีพ่อนและหนีออกจากบ้านไป โดยสังเกตจากบทบรรยายเรื่องที่มีผู้เล่ากับคนอื่น ๆ ได้ประสบ
ด้วยตนเองในวันที่เธอกลับมา

อานันทนาเซซังกลับบ้านในสภาพที่มือเปียกและอ่อนระโหย เหมือนลูกนก
ที่บินฝ่าพายุฝน อาหุคฮินที่หน้าประตูห้องโถงอย่างถึงเถวใหญ่ ก่อนจะ
รวบรวมกำลังใจก้าวเดินด้วยท่าทางที่ขาดความเชื่อมั่น ในตัวเองมาหยุดยืน
ตรงหน้ากรอบไม้สีดำที่โล่กระดานแดงคร่ำคร่า ซึ่งแต้มตัวหนังสือภาษาจีน
สีทองวางเขียน และอุกต่าถ่วงกันหน้านี้

ปู่เบือนหน้าจากหน้าต่างและหันกลับมาทางลูกสาวคนรองซัวๆ ดวงตาที่แดง
แจ่มใสสีน้ำผึ้งด้วยกระโถนหัวของหยาคน้ำค้ำที่เอ่อออกมา...ปู่บึ้งมองอานันทนา
จากเก้าอี้ไม้มะเกลือที่จมน้ำอยู่ทุกวัน นับตั้งแต่อานันทนาหายไปจากบ้าน
ด้วยสายตาที่ปวดร้าวอยู่พักหนึ่ง ก่อนจะถอนหายใจเสียว และค่อยๆลุกขึ้นยืน...
หลังที่ค้อมและ ไหล่ที่งอกลง ในช่วงเวลาหลายวันที่ผ่านมา เหยียงคงขึ้นอีกครั้ง
ขณะที่ก้าวเดินที่ละก้าวมาหยุดอยู่เบื้องหลังลูกสาว ปู่ยกหน้าขึ้นมองคำว่า “หงี”
หรือ “คุณธรรม” ในกระดานแดงนั้นอยู่หนึ่งนาน (137) (แก่น โคลงสุวิชัย)

บทบรรยายข้างต้นแสดงท่าทีของคน 2 คนต่อความหมายของคุณธรรมและเป็นตัวอย่าง
ที่แสดงความขัดแย้งภายในของตัวละคร เห็นได้ว่าความหมายของตัวอักษรดังกล่าวมีอิทธิพลต่อ
นันทนาไม่น้อย ดังที่เธอมีท่าที “ตั้งเถ” และ “เดินด้วยท่าทางที่ขาดความเชื่อมั่น ในตนเองมา...

ถูกฆ่า” หน้ากรอบไม้ที่เป็นที่ตั้งของอักษรนั้น พุทธภิกขุธรรมนี้ชี้ว่าเธอยอมรับในความผิดพลาดของคนที่ได้กระทำสิ่งที่ขัดแย้งกับกฎธรรมคือการมีความสัมพันธ์กับชายที่มีภักดีเป็นเวลานานดังที่ควรจะทำให้พ่อแม่เสียใจ และยังหนีออกจากบ้านไปทำให้ทุกคนเป็นห่วง ส่วนหนังสือที่ “งยหน้าขึ้นมอง” คำว่า “หญิง” หรือ “กฎธรรม” ในกระดาษแดงนั้นอยู่หนึ่งนาน” ก็เพื่อใช้ความหมายของอักษรนั้นเป็นเครื่องเตือนใจตน ทั้งที่เขาได้ให้โอกาสนั้นมานานแล้ว

อีกประการหนึ่งที่เราได้เห็นชัดคืออย่างข้างต้นก็คือ การแสดงลักษณะนิสัยและพฤติกรรมตัวละครผ่านบทบรรยายและพรรณนาความ ช่างปกริยาของนันทนาในวันที่เธอกลับมายังให้เห็นว่าเธอเป็นคนอ่อนไหวและขาดความมั่นใจในตนเอง นอกเหนือจากความต้อร้อนดังที่ผู้เล่าเธอกล่าวถึงเธอก่อนหน้านี้ว่า

นอกจากที่ระวีที่อานนท์สามารถขึ้นกรงบินไม่ได้แล้ว ก็มีอานันทนาซึ่งแม้จะอ่อนกว่าอานนท์ 8-9 ปี แต่ก็เป็นลูกแม่เดียวกันที่อานันทนาใกล้ชิดมากที่สุดในช่วงหนึ่ง และเชื่อฟังคำพูดมากที่สุด เมื่ออานนท์ไปเรียนต่ออเมริกา อานันทนาจึงออกจะคว้างเพราะขาดคนที่พอจะปรึกษาหารือหรือเหนี่ยวรั้งได้ เพราะแม้ว่า อานันทนาจะเป็นคนเรียบร้อยเรียบร้อยๆ แต่ที่ค่อนข้างต้อร้อนอยู่ในที่ ไม่ยอมลงไปใครง่ายๆ โดยเฉพาะถ้าถึงห้ามไม่ให้ทำอะไรก็ต้อเอนกกับต้ออยู่ให้พ้นท่าหนักขึ้นไปอีก (127) (เน้น โดยผู้วิจัย)

ความต้อร้อนประกอบกับการขาดความเชื่อมั่นในตนเองทำให้ นันทนาพยายามหาที่พึ่งเมื่ออานนท์ ที่ซาของเธอดีต้องไปเรียนต่อ ส่วนชาอูซิชก็กลับมาจากต่างประเทศในช่วงเวลาที่ประจวบเหมาะ อีกทั้งเขามียุวกดีเคียงกับเธอและไม่ค่อยเป็นตัวของตัวเองเพราะต้องทำตามคำสั่งของแม่ ความคล้ายกับประกอบกับความใกล้ชิดจึงทำให้ความสัมพันธ์ที่ผิดจริยของคนที่งูเกิดขึ้น

ฉากที่น่าสนใจอีกฉากหนึ่ง คือ สำนักงานกลางที่หลิวใช้เป็นที่ทำงาน ผู้เล่ากล่าวถึงสำนักงานแห่งนี้ไว้ว่า

...สำนักงานกลางซึ่งทำหน้าที่ดูแลกิจการของบริษัทในเครือ “รัฐกิจ โกลบอล” หากฟังแค่ชื่อก็คงชวนให้คิดว่า น่าจะเป็นหน่วยงานที่หรูหราและทันสมัยตามที่มีอำนาจอย่างกว้างขวาง ในการตรวจสอบตรวจสอบการดำเนินงานของบริษัทต่างๆ ในเครือ แต่แท้ที่จริงแล้วกลับเป็นเพียงห้องเล็กๆ ห้องหนึ่ง บนชั้น 7 ของตึก “รัฐกิจหลักทรัพย์” ที่สวนมะลิ สถาปัตยกรรมออกแบบแปลกอย่างเรียบง่ายไม่มีอะไรวิจิตรพิสดาร เมื่อเปิดประตูห้องเข้าไป สิ่งแรก

ที่มองเห็นก็คือ พนักงานสูงอายุ 4-5 คน ที่นั่งทำงานกันอย่างเคร่งเครียด พอบอกว่าพนักงานเหล่านี้ล้วนเป็นคนเก่าคนแก่ที่ทำงานกับเรามาเป็นสิบๆปี แต่ทุกคนมีความรู้ความเชี่ยวชาญแตกต่างกันไป ทั้งด้านบัญชี กฎหมาย การค้า และการผลิต พอบอกว่าเพียงดูจากตัวเลขบางตัวหรือตัวหนังสือบางบรรทัด พวกเขาก็สามารถบอกให้ปู้รู้ได้ทันทีถึงความเปลี่ยนแปลงทั้งทางที่ตีขึ้นหรือตัวเลขของบริษัทนั้นๆ หรือแม้กระทั่งหมกแมลงตลอดจนความผิดพลาดของผู้บริหารบริษัท ความเก่งกาจของพนักงานพวกนี้เป็นที่ครั้นคร้ามทั่วไป และผู้บริหารหลายคนแม้กระทั่งญาติพี่น้องของต้นบางคนก็แอบตั้งฉายาให้พนักงานเหล่านี้ว่า "พวกปีศาจพันดา"

...แล้วอันที่จริงแล้ว "ปีศาจพันดา" ตัวจริง ก็คือคนที่นั่งอยู่ในห้องด้านใน หลังประตูที่กรุด้วยกระจกสีบานใหญ่นั่นต่างหาก

นับตั้งแต่ตั้งสำนักงานกลางขึ้นมาแล้ว ปู้มักจะใช้เวลาช่วงเช้าๆดูอยู่ในห้องทำงานด้านในของสำนักงาน เมื่อมองจากภายนอกเข้าไปจะเห็นเพียงแสงไฟเรืองๆจากดวงโคมตลอดบานบานประตูกระจกสี... ปู้จะนั่งอยู่ตั้งโต๊ะทำงานตัวใหญ่ที่เต็มไปด้วยข้าวของนานาชนิด นับตั้งแต่เพิ่มเอกสาร สมุดบัญชีเล่มโตๆ กองจดหมาย ถูกคิดหนึ่งวางใหญ่ หนังสือพิมพ์ภาษาจีนที่ซ้อนกันเป็นตั้งใหญ่ และที่ขาดเสียมิได้คือป้านและถ้วยน้ำชา กับกระติกน้ำร้อนของจีนแดงที่พันด้วยคันกหวัดหรือคันหยู๋แห่ง บนฝ่าม้งด้านหลังประดับด้วยภาพพิทิวทัศน์เมืองจีน ซึ่งประกอบขึ้นจากเศษหิน และเปลือกหอยบานใหญ่ในกรอบไม้แกะสลักสัตว์ทลายแบบจีน... ในห้องนั้นทั้งห้องมีเก้าอี้ผู้เพียง 2 ตัว คือตัวที่ปู้นั่งตัวหนึ่ง กับตัวที่วางอยู่หน้าโต๊ะปู้อีกตัวหนึ่ง หากมีใครเข้ามาในห้องมากกว่าหนึ่งคน คนที่เหลือจะต้องเป็นฝ่ายยืนจนกระทั่งเสร็จธุระ(88-89)

สำนักงานกลางไม่เพียงเป็นที่ทำงานของเหลือง หากยังแสดงตัวตนของเขาได้ถายนัยทั้งวิธีทำงานแบบรวมศูนย์ที่เหลืองเป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจเด็ดขาดเพียงคนเดียว โดยมีปีศาจพันดาที่มีประสิทธิภาพเป็นผู้ช่วย และความมุ่งมั่นกับการทำงานของเหลืองที่ไม่ต้องการเสียเวลากับเรื่องไร้สาระ ดังที่เขาบอกเหตุผลในการตั้งเก้าอี้ไว้เพียง 2 ตัวว่า "ถ้ามีเก้าอี้มีโต๊ะรับแขกหลายๆ คนก็จะแฉะเวียนเข้ามาซุกซุนไม่ได้พูด ไม่ได้หย่อนจนไม่เป็นอันทำอะไร หากเขามีเรื่องมีราวจะซุกซุนกับเราก็ควรเขินที่อื่น ไม่ใช่ในห้องนี้ เพราะเราต้องการเวลาที่จะทำงาน"(89)

น่าสังเกตว่า ผู้เล่ามักแสดงความชื่นชมเหลืองอย่างมาก โดยเฉพาะด้านการทำงานและจดจำรายละเอียดที่เกี่ยวกับเหลืองได้ดี ในบทที่ 19 ผู้เล่าก็ให้ภาพของเหลืองไว้ได้อย่างชัดเจนชวนประหลาดใจ

ปูเป็นคนรูปร่างเล็ก และถ่ายคอมจนเมื่อเวลาที่ออกเสียงจะมองเห็นซี่โครงเรียงรายกันเหมือนรั้วไม้ระแนงๆ เมื่อหนังที่เรียกว่าคิดกระดูกนั้นเกี่ยวขั้วจนรวบดู ใบหน้าเต็มไปด้วยรอยกระ ส่วนที่สะดุดตาที่สุดคือหน้าผากที่กว้างและโหนกนูนเหมือนหน้าผากเสือโคร่ง คิ้วที่คดก้ำคักกับเส้นผมสีดอกเลาซึ่งคดเกรียนคดคางหัว และดวงตาที่แฉ่งโตเหมือนแสงไฟจากประกายดาว ซึ่งแม้จะเป็นตีนข้างแรมที่มีคิมิด หรือวันที่ทะเลถึงด้วยลมกระแอม ก็ยังคงยืนหยัดภาคแสงถืออุทธาเพื่อให้ออกพ้นจากหมุ่หินโสโครกหรือแนวปะการัง(131-132) (เน้น โดยผู้วิจัย)

ในความคิดของผู้เล่า เผลอเป็นเสมือนแสงสว่างนำพาครอบครัวให้ออกพ้นจากอุปสรรคและปัญหาได้ทุกอย่าง รูปร่างที่ถ่ายคอมของเผลอไม่ได้แสดงภาพอันชวนสังเวช แต่เป็นภาพของคนที่มีศรัทธาต่อชีวิตและ ได้ผ่านการเคี่ยวกรำของโชคชะตามาแล้วอย่างโชกโชกน นอกจากแสดงบุคลิกและลักษณะนิสัยของตัวละครจริงๆแล้ว บางครั้งผู้เขียนยังใช้คำบรรยายที่ให้ภาพลัดกันเพื่อแสดงความแตกต่างของตัวละคร เช่นที่กล่าวถึงนภและภรรยาที่เป็นปีศาจตาของผู้เล่า

...แม้จะแต่งหน้าแต่งตัวสวยงามแทบจะตลอดเวลา ใต้น้ำหอมหอมหึ่งคินกวีกรายไปมาอยู่บริเวณที่เป็นที่พักของเรา...แม้เป็นคนซุกเพราะเสียงหวาน และรู้จักการใช้เสียงหนักเบา...เวลาแม้ซุกจะฟังเพ็ดเพตินเหมือนเสียงคนศรี...(40)

ส่วนพ่อ

...หน้าตา...ไม่ค่อยขี้ขี้มัน เมื่อตัวเหม็นกลิ่นน้ำมันเครื่อง ควันบุหรี่ และเหงื่อไหล...สิ่งที่ขี้เหร่ที่สุดในร่างกายพ่อก็คือมือทั้งสองข้าง ที่ใหญ่จนคิดรูป...แต่ทุกเล็บทุกจนเมื่อที่ปลายนิ้วบานออกและแข็งเป็นไตซอกเห็นมีแค่คราบสกปรกของเครื่องจักรจับแน่น...(41-42)

ความแตกต่างนี้เคยทำให้ผู้เล่าและพี่สาวกลัวพ่ออย่างมากในช่วงวัยเด็กเพราะคิดว่านภ"เป็นคนใจร้าย ดู เสียงดัง ซุกจากระโชกโชกฮากและไม่ค่อยสบายใจ" ประกอบกับมีมือที่ขี้ขี้ นิ้วชี้ข้างขวาขาดหายไปข้อหนึ่งเพราะประสบอุบัติเหตุสมัยไปฝึกงานที่ญี่ปุ่น ทั้งสองที่น้องจึง

มักหลีกเลี่ยงที่จะใกล้ชิดพอ แต่เมื่อโคจีน ผู้ดำก็ได้เรียนรู้ว่าคุณค่าที่แท้จริงของคน ไม่ได้อยู่ที่รูปลักษณ์ภายนอก ความรู้สึกที่มีต่อคนจึงเปลี่ยนไป

ฉันรังเกียจและหวาดกลัวพ่ออย่างฝังใจมานาน จนกระทั่งเมื่อโคจีน ได้เรียนรู้เรื่องราวต่างๆที่เกิดขึ้นกับพ่อ ได้รู้จักจิตใจของพ่อมากขึ้น ฉันจึงเริ่มเข้าใจพ่อ...และเมื่อมองย้อนกลับไปถึงเหตุการณ์ที่ผ่านมาถึงความรู้สึกที่ไม่ดีของตัวเองที่เคยมีต่อพ่อ ถึงความรักและหวังดีที่พ่อมีต่อฉัน และความเสียสละของพ่อต่อปู่ย่า วงศ์ตระกูล และบริษัท ฉันก็เริ่มรักพ่อ...

ฉันรู้ว่าความรักที่ฉันมีต่อพ่อ แตกต่างไปจากที่ฉันเคยมีต่อแม่เมื่อตอนที่ฉันยังเป็นเด็กเล็กๆ ...แต่ไม่ว่าจะเหมือนหรือแตกต่างกัน ยิ่งโคฉันก็ยิ่งรักพ่อ

และทุกวันนี้ถึงที่ฉันรอคอยอยู่เสมอ ก็คือมือของพ่อที่จะลูบหัวฉัน อย่างเอ็นดูหรือ โอบกอดด้วยความรักที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลง(42)

อาจเป็นไปได้ว่า ความเสียสละของภานที่ภาได้เสียสละทำให้เธอพยายามวางเฉยทั้งที่น่าจะได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งระหว่างพ่อกับแม่ การได้รู้ว่าพ่อแม่เข้ากันไม่ได้และที่รู้ว่าพ่อเป็นผู้เลือกหนทางดังกล่าวด้วยความกตัญญู โดยชอบอยู่กับคนที่ไม่ได้รักและมีนิสัยใจคอต่างกัน อยู่มาจึงเป็นด้วยอย่างให้ภาารู้จักทุกคนและยอมรับสภาพทุกอย่างเกี่ยวกับพ่อของคนก็เป็นได้

เธอยังเห็นความแตกต่างของตัวละครในบทอื่นๆ เช่นบทที่ 4 ที่กล่าวถึงรัฐและฮว

ลุงรัฐกับป้าอรนั้นมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง เหมือนพระอาทิตย์กับพระจันทร์ เหมือนน้ำมันเบนซินซูเปอร์กับน้ำมันก๊าดธรรมดา...ในขณะที่ลุงรัฐเป็นคนคล่องแคล่ว หันสมัย สนุกสนานเฮฮา และแต่งตัวเนี้ยบอยู่เสมอ ป้าอรกลับธรรมดาสามัญเป็นครูโรงเรียนการเรือน ไม่แต่งเนื้อแต่งตัว ไม่ยุ่งยุ่งกับใคร เจ้าจีนจับรถเสียค่าๆ ไปตอนหนังสือ คดเย็น โรงเรียนเด็กก็แะตลาด บางรักซื้อกับข้าวมาทำเอง (30-31)

ความแตกต่างของภานและภรรยาทำให้ทั้งคู่ไม่ถ่วงรอยกันและมักมีปากเสียงกันเสมอ แต่ไม่พบว่าลุงรัฐกับอรมิปัญหาดังกล่าว รัฐและภรรยาแม้จะชอบดื่มเหล้าด้วยกันแต่ทั้งคู่จะอยู่กับอย่างดีอยู่ดีอยู่อาศัยมากกว่าคอยเอาชนะคะคานอย่างคู่ของภาน นอกจากภานจะมีอุปนิสัยบางอย่างคล้ายนิยามเช่นความสมถะและเรียบง่ายแล้ว รัฐยังรู้จักเอาใจภรรยาซึ่งที่ผู้เล่ากล่าวว่า

“ขอให้มาแทนเธอหรือเด็กแทนเด็กขนาดไหน ดุงนัฐก็จะต้องหัวท้อขึ้นมาเกินข้างเข็น...มีมือของป้าอว” แม้ว่าไม่มีบุคคลด้วยกัน ก็ไม่มีที่ท่าว่าทั้งคู่จะมีปัญหากันแต่อย่างใด

ข. เหตุการณ์สำคัญ

ผู้เล่ายังใช้บทบรรยายและพรรณนาเป็นส่วนประกอบสำคัญในการดำเนินเรื่อง โดยใช้บอกเล่าเหตุการณ์สำคัญที่ประสบพบเห็นมาและแทรกความคิดเห็นไว้เช่นเดียวกับส่วนอื่นๆ ของเรื่อง เป็นต้นว่า เหตุการณ์ในวันจัดเลี้ยงต้อนรับชาวจีนที่เพิ่งกลับมาจากอังกฤษ

...ป้าเป็กก็จัดงานเลี้ยงต้อนรับลูกชายคนโตของเธออย่างใหญ่โตมโหฬาร ฉะนั้นเจ้าภาพโต๊ะจีนหลายสิบ โต๊ะที่ตั้งเรียงรายอยู่ตรงลานหน้าตึก ไล่ราวที่สว่างไสวราวกลางวัน วงดนตรีวงใหญ่ที่บรรเลงเพลงทั้งไทยและจีนอย่างสนุกสนาน และถูกโป่งสีน้ำตาลไธมนับร้อยๆ ถูก ที่กวัดไกวไปตามแรงลม...

ฉันจำได้ว่าวันนั้นแม่สวมกระโปรงยาวผ้าไหมยี่สิบ หรือผ้าอะไรสักอย่างที่ดีๆ แล้วปักเลื่อมเป็นชั้นๆ ซามที่แม่ลุกขึ้นคืนกริ๊งกรายๆ ให้ฉันกับพี่น้อง นึกถึงนางฟ้าที่เราเห็นในหนังสือนิทานภาษาอังกฤษ... พ่อนั่งดื่มเหล้าเผิบๆ อยู่คนเดียว ส่วนลุงนัฐมาตั้งเรียงกัน ดูเหมือนจะเล่าเรื่องโจ๊กอะไรสักอย่าง เพราะเสียงหัวเราะแบบที่เรียกกันว่าฮาของลุงสุวรรณ ผู้ช่วยฝ่ายบุคคล ยังคิดขุ่นมัวอยู่ไม่หาย

ลุงสุวรรณ แกเป็นคนฮ้วนม่อดี๊ แต่ชอบทำตมขู่ๆ ตั้งแต่สาวจนแก่ เสียงของแกแหบห้าวมาจากผู้หญิงทุกๆ ไป ยิ่งเวลาที่แกระแคะเมดิเสียงหัวเราะออกมา ฟังดูทั้งน่ากลัวและน่าขันอย่างประหลาด...แต่หลังจากคืนนั้นแล้ว ฉันก็ไม่เคยเห็นลุงสุวรรณหัวเราะอย่างเดิมที่แบบนั้นอีกเลย

ฉันพยายามทบทวนความจำอยู่หลายครั้ง แต่ก็นึกไม่ออกว่าในงานเลี้ยงคราวนั้น ฉันเห็นกับลุงแอนดี้ทะเลาะกันเรื่องอะไร จำได้แต่ลุงเทียนโกธรจนหน้าแดงก่ำตัวสั่นเทา และเธอมือปิดขลุ่ยกับแก้วบนโต๊ะตกแตกเปรี๊ยะปริงจนย้ายหม้อหุงข้าวถึงต้องรีบวิ่งคู้คู้คู้เข้ามาห้าม

สิ่งที่คิดคำนึงอยู่อีกอย่างก็คือ ภาพของพี่ราดูร์ชั่งชุกทักซิโด้คืนนี้ซึ่งหายไปตามจังหวะเพลงเต้นรำกับอนันทนา ทั้งคู่แล้วพลัดเหมือนถ่วงถอยอยู่บนฟองเมฆแบบเจ้าหญิงเจ้าชายในบัลเลต์ที่แม่ชอบพาฉันกับพี่น้องไปดู ท่ามกลางเสียงปรบมืออย่างชื่นชมของอานูช อาคอง อานงหงา ที่ระวี ที่ดวงดาว และที่ๆ นื่องๆ คนอื่นๆ

ฉันมีความรู้สึกที่พึงใจอยู่เสมอว่า งานเลี้ยงคืนนั้นช่างสนุกสนานและเมื่อนานจนเหมือนจะ ไม่มีเวลาสิ้นสุด ... ทั้งๆที่ที่แน่แล้วมันเพิ่งเป็นการเริ่มต้นแห่งฝันร้ายในชีวิตของหลายๆคนเท่านั้นเอง(106-107)

ข้อความข้างต้นมีจุดน่าสนใจหลายอย่าง ประการแรกคือการกล่าวในทำนองเกริ่นมา ถึงตำแหน่งความสัมพันธ์ที่กินเลขของชาวยุโรปกับมันหน่าที่เดินร่วมกันอย่างสวยงามบนเวทีท่ามกลางบรรยากาศในงานมกคตที่ญาติพี่น้องมารวมตัวกัน โดยยังไม่เฉลียวใจว่าทั้งคู่จะมีความสัมพันธ์กัน ผู้สาวกันในภายหลัง แต่ผู้อ่านจะคาดคะเนได้ว่าจะมีปัญหาตามมาอีก โดยเฉพาะเมื่อผู้เล่าปรารภว่า "มันเป็นการเริ่มต้นแห่งฝันร้ายในชีวิตของหลายๆคน"

ในช่วงนี้ผู้เล่ากล่าวถึงบรรยากาศอันสนุกสนานในงานเลี้ยงคืนนั้น ขนาดที่ผู้ช่วยฝ่ายบุคคลของบริษัทที่ชื่อสุวรรณหาหัวเราะอย่างเต็มที่ โดยทิ้งท้ายว่าหลังจากนั้นก็ไม่เคยเห็นคนนั้นอีกเลย แสดงว่าความสนุกสนานในครอบครัวที่จะมีผู้มาร่วมรับรู้ไม่ได้เกิดขึ้นอีกเลยเหมือนกัน ความช่างสังเกตของผู้เล่าเป็นเหตุสุดให้ผู้อ่านได้รู้ว่าตามฉากในครอบครัวเสียพาณิชย์ มีปฏิกริยาอย่างไรต่อเหตุการณ์สำคัญที่กระทบกระเทือนใจกันมาก เช่นหลังจากมันหน่าหนีออกจากบ้านเมื่อทุกคนรู้เรื่องการตั้งครรภ์ของเธอ ผู้เล่าได้ให้ภาพความโศกเศร้าของคนในวัยนี้ไว้ว่า

พ่อสั่งให้คนใช้เปิดไฟทั้งสี่ก เมาตปอดโตดต้องทั่วบริเวณสนามหญ้าและสนามเทนนิสซึ่งคอนนั้นยังเป็นสถาน โถงๆ แต่ก็ไม่มีวีแวว...ลุงเทียน ลุงแอนตี้ ลุงนัฐ อาคอน และพี่ระวี เขารอออกถามหากันจ้าละหวั่น มีแค่พี่ชาวยุโรปซึ่งปิดห้องดับไฟมีคนเดียวอยู่คนเดียว ซึ่งป้าเม็กก็ยกกรับแทนว่าถูกชายของแกไม่สบายมาตั้งแต่หัวค่ำ ทานยาแกก็ได้เข้าไปก็เลยคงจะหลับ ไปไม่รู้เรื่อง

คืนนั้นทั้งคืนไม่มีใครเป็นอันนอน เสียงอาวูซ ที่ดวงควว และใครต่อใคร หมุนโทรทัศน์ตามตามบ้านเพื่อนฝูงของอา มันหน่าไม่ขาดสาย ทอๆกับเสียงโทรศัพท์ของคนที่ออกไปตระเวนหาข้างนอก โทรกลับมามีความตึงเครียด แต่จนกระทั่งรุ่งเช้าก็ไม่มีใครได้ร่ำร้องของอา มันหน่าเลย

อ่านนิยายตั้งคืนร้องไห้อีกครั้ง หลังจากที่น่าตาเหือดมาพักใหญ่ ย่ำเหยมยถึงส่งภาษาจีนถึงแก่งคำทอคนใช้อย่างอารมณ์เสีย ในขณะที่ยามาถึนึ่งเขียนและเขียนองเหตุการณ์อยู่ห่างๆ

ตั้งแต่เช้าตรู่...ปุ่นนั่งจมอยู่บนเก้าอี้ ไม้ระเกดถือในห้องโถงชั้นล่าง หันหลังให้กับประตูทางเข้าวรวกับไม่สนใจใครทั้งสิ้น ศีรษะที่วางอยู่บนหลังมือซึ่งหันเขมกับกรวยหมวกต่างนั้นหลุบตัว ดวงตาที่แฉ่มใสเหมือนไฟประกายคาร์หรือแสงลงอย่างอ่อนถัว และเหม่อลอยผ่านช่องหน้าต่างที่เปิดกว้างออกไปไกลแสนไกล